

Збірник наукових матеріалів
XXXV Міжнародної науково-практичної
інтернет - конференції
el-conf.com.ua

«СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ»

28 жовтня 2019 року

Частина 7

м. Вінниця

Світові тенденції сучасних наукових досліджень, XXXV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – м. Вінниця, 28 жовтня 2019 року. – Ч.7, с. 96.

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей XXXV Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Світові тенденції сучасних наукових досліджень», 28 жовтня 2019 року, які оприлюднені на інтернет-сторінці el-conf.com.ua

Адреса оргкомітету:
21018, Україна, м. Вінниця, а/с 5088
e-mail: el-conf@ukr.net

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

ЗМІСТ

Історичні науки

<i>Метка Л.О.</i> МУЗЕЄФІКАЦІЯ ГОНЧАРСЬКОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ ОМЕЛЯНЕНКА В НАЦІОНАЛЬНОМУ МУЗЕЇ-ЗАПОВІДНИКУ УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА В ОПШНОМУ	5
<i>Троцька В.І.</i> ГЛИНЯНІ ОБЕРЕГИ ДАВНЬОРУСЬКОГО ЧАСУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)	8

Медичні науки

<i>Горцева Л.В., Зульфїгаров О.С., Костюченко Т.П., Шутова Т.В., Мартінова О.С., Завальна В.В.</i> ПОЛІМЕРНА УПАКОВКА ДЛЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ, ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ТА БЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ.....	13
<i>Гусак П.Р.</i> ВИКЛАДАННЯ НАУКОВОЇ ЕМБРІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ ЯК ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАХИСТУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ВІД МОМЕНТУ ЗАЧАТТЯ	17
<i>Ковтун М. Г., Шаповал А.В.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ВІДХОДІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.....	21
<i>Леник В.М.</i> ОТРАЖЕНИЕ АЛГОРИТМА ТВОРЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ СОЗНАНИЯ В СТРУКТУРЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ЧЕЛОВЕКА... ..	26
<i>Stoian A.O., Hordiienko P.O., Spuziak R.M.</i> MODERN RESEARCH OF DISEASES OF BREATH BODIES USING THE NEWEST RADIATION METHODS OF DIAGNOSTICS.....	35
<i>Федорова О.А.</i> ДІАГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ КРИСТАЛОГРАФІЧНИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОРІДИН ЛЮДИНИ З МЕТОЮ ВСТАНОВЛЕННЯ НАЯВНОСТІ ОНКОМАРКЕРІВ	38
<i>Харченко Т. Ф., Ісаєва С. С., Кудрявцева А.Г., Харченко О. А., Строй А.М., Головащенко Г. В., Бойко Н. І., Хрущова К.В.,</i> ТОКСИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ В КОСМЕТИЧНІЙ ПРОДУКЦІЇ ЯК ФАКТОР РИЗИКІВ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я СПОЖИВАЧІВ	44

<i>Харченко Т. Ф., Ісаєва С. С., Головащенко Г. В., Харченко О.А., Строй А.М., Корнієць О.І., Бойко Н.І., Хрущова К.В.</i> ОЦІНКА РИЗИКІВ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я СПОЖИВАЧІВ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ МИТТЯ АВТОМОБІЛЬНОГО СКЛА.....	51
--	----

Політичні науки

<i>Дербас О.А.</i> ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОБУДОВИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	55
<i>Морохов О.О.</i> ПРИОРІТЕТНІ НАПРЯМИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ.....	59
<i>Русинюк М.М.</i> ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	63

Соціологічні науки

<i>Власенко К.О.</i> ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕННЯ В КОНТЕКСТЕ СОЦІАЛЬНОЇ РАБОТИ.....	69
<i>Корон А.О.</i> РОЛЬ УЧАСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ РОБОТІ У ФОРМУВАННІ ЇХ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ	72
<i>Проданова О.М.</i> ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ І ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....	76

Філософські науки

<i>Круглій Б.В.</i> ВІЗІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ, ЗА І.Я.ФРАНКОМ.....	82
<i>Овчаренко Е.Г., Григор'єва С.О.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ФРАНЦІЇ	87
<i>Хоменко К.О.</i> ПРОБЛЕМА СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ У ФІЛОСОФСЬКОМУ СВІТОГЛЯДІ.....	92

МУЗЕЄФІКАЦІЯ ГОНЧАРСЬКОЇ СПАДЩИНИ
ВАСИЛЯ ОМЕЛЯНЕНКА* В НАЦІОНАЛЬНОМУ МУЗЕЇ-ЗАПОВІДНИКУ
УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА В ОПІШНОМУ

Метка Л.О.

*завідувач відділу керамології новітнього часу
Інститут керамології – відділення
Інституту народознавства НАН України,
провідний науковий співробітник відділу етнографії гончарства
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному
с-ще Опішня, Україна*

Музеї відіграють у розвитку культури значну роль. Основою музейної діяльності є комплектування й зберігання музейних колекцій. Формування колекції кераміки Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному розпочалося 1986 року й на даний час вона складає більш ніж 60 тисяч предметів. Це декоративна й монументальна скульптура, вжитковий і декоративний посуд, у тому числі іграшковий (монетка), глиняні іграшки й композиції, панно, будівельні й облицювальні матеріали (цегла, кахлі) тощо.

Поміж колекції кераміки Музею чільне місце посідає збірка глиняних виробів, виготовлених відомим опішнянським гончарем, майстром декоративної зооморфної скульптури та глиняної іграшки Василем Омеляненком. Мета даної роботи – простежити яким способом, коли і стільки глиняних виробів майстра надійшло до фондів музею. Для досягнення було проведено серйозну попередню роботу, а саме опрацьовано «Протоколи засідання фондово-закупівельної комісії Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному» у кількості 191 одиниці.

Згідно з протоколами фондово-закупівельної комісії у фондах Музею гончарства нараховується 587 виробів Василя Омеляненка. Більшість складає

* Василь Омеляненко – член Національної спілки художників України, Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений майстер народної творчості України, лауреат Всеукраїнської премії імені Данила Щербаківського, Державної премії України імені Тараса Шевченка.

посуд-монетка, а саме 196 предметів. Не на велику кількість менше, точніше 193 предмети – це іграшки-свистунці. 101 предмет становить колекція декоративної зооморфної скульптури. 33 і 39 штук, відповідно, – «барині» і «козаки». Окрім цього, у збірці кераміки Василя Омеляненка з фондів Музею гончарства налічується 3 композиції, 7 предметів посуду, 3 куманці, 6 свічників, а також 6 інших експонатів, які не входять до вищезгаданих категорій. Це 4 попільнички, 1 скарбничка і 1 монументальна скульптура «Лев при двох головах». Вона експонується на території музею.

Перші вироби Василя Омеляненка, було закуплено до музею у березні 1897 року. Це 5 декоративних скульптур, 2 куманці й 1 свічник. Зазначу, що саме один із куманців майстра виявився першим експонатом Музею гончарства, запис про який знаходиться в Книзі надходжень під номером 1. Отже цей виріб має інвентарний номер кн-1/к-1.

Співробітники Музею постійно тісно співпрацюють з Василем Омеляненком, відстежуючи появу його нових виробів, тому колекція кераміки майстра неупинно зростає. Нові експонати у фондах з'являються майже щорічно. Подаю статистичні дані. Твори Омеляненка надійшли до музейного фонду в наступні роки: 1987–1992; 1994; 1996–2000; 2006–2019. Кілька років поспіль, я вивчаю життєвий і творчий шлях Василя Омеляненка, тож дозволю припустити, що нестабільне надходження до Музею його виробів з 1987 по 2006 рік пов'язане, передовсім, з різними справами, питаннями і проблемами в особистому житті майстра. На початку ж 1990-х хитке економічне становище, змушувало його продавати вироби. Зазначу, якщо 1990 року Музей закупив у майстра 129 предметів, то за наступні 5 років, зокрема з 1991 по 1996 рік лише 17 разом. Особливо, вищезазначене стосується 2000–2005 років. Тоді у Василя Онуфрійовича, хворіла й померла (2004) дружина, окрім цього, згідно зі спогадами, він певний час після цієї події оговтувався від втрати й не міг працювати навіть фізично. Та й у першій половині 1990-их років Музей теж мав фінансові складнощі, то ж вироби й поступали не щорічно й в незначній кількості.

Сплеск надходжень творів Василя Омеляненка до Музею гончарства відбувся у 1997 – 1999 роках. 1997 на Першому всеукраїнському симпозіумі-практикумі монументальної керамічної скульптури в Опішному «Поезія гончарства на майданах і в парках України» майстер виготовив монументальну скульптуру «Лев при двох головах», яка отримала призове місце в конкурсі. Перемога надихнула мистця на нові звершення (до сьогодні ця визначна подія залишається в його пам'яті однією з найяскравіших). Тож у період з 1997 по 1999 рік Омеляненко подарував Музею 105 своїх виробів (1 монументальну скульптуру, 20 декоративних зооморфних скульптур, 12 «баринь», 17 «козаків», композицію і свічник).

Починаючи з 2006 року Василь Омеляненко дарує свої вироби Музею регулярно, ще й не один раз на рік. Способи надходження виробів майстра до музейного фонду різні. До 1990 року включно відбувалися виключно закупки. З 1992 – дарування. Два рази, в 1991 і 2006 роках кілька виробів, а саме 4 декоративні зооморфні скульптури й 1 композицію було передано Музею від Дирекції художніх виставок у Києві.

Колекція кераміки Василя Омеляненка у Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному, у порівнянні з іншими музеями України, найчисельніша. До прикладу, у фондах Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського зберігається 158 виробів майстра, у збірці Національного музею українського народного декоративного мистецтва нараховується 19 його творів.

Варто відзначити, що робота над цією статтею могла б виявитися значно легшою, якби вироби Василя Омеляненка були оформлені в колекційний опис. Матеріали подані в статті згодом ввійдуть до окремої монографії про життя й творчість майстра.

ГЛИНЯНІ ОБЕРЕГИ ДАВНЬОРУСЬКОГО ЧАСУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ
АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)

*Троцька В. І.,
старший науковий співробітник
Відділу археологічної кераміки,
Національний музей-заповідник
українського гончарства
Опішне, Україна*

Наші предки з давніх-давен вірили в силу оберегу. Вони вважали, що від злих духів потрібно було оберігати себе та своє житло. Найдавнішим оберегом у давні часи вважалося жіноче божество – богиня родючості, захисниця дому, язичницькі амулети та предмети християнського благочестя [13].

Специфічною рисою релігійної свідомості жителів доби Київської Русі було двовір'я – поєднання християнських і язичницьких традицій, які існували впродовж кількох століть. Це підтверджують знахідки під час археологічних досліджень різних предметів пов'язаних, як вважають дослідники, з оберегами наших пращурів. Переважно це християнські предмети особистого благочестя (хрестики, іконки) і язичницькі амулети обереги – ікла кабана, ведмедя, пазурі хижаків тощо. Виготовлялися вони з металу, кістки, глини та інших матеріалів [7, с. 27, 28; 8, с. 127; 9, с. 47-49; 10, с. 97, 98; 11, с. 141].

В даній публікації увага загострюється на предметах, виявлені під час археологічних досліджень, які виготовлялися з глини, пов'язані з особистим благочестям християн та пережитками язичницьких вірувань. Ще до прийняття християнства досить поширеними оберегами серед давньоруського населення були глиняні писанки, розмальовані різнокольоровими ангобами в техніці «фляндрівка» та покриті поливою. У глиняній писанці у формі яйця давньоруське населення відображало давні уявлення про зародження життя, а писанка з кульками всередині виконувала роль оберега. Під час струшування

такий предмет видавав звук, який відлякував злі духи [5, с. 17-19; 6, с. 398]. Сучасні дослідники їх називають писанки-брязкальця, або «хихички». Через те що їх знаходять у дитячих похованнях, вчені вважають, що вони, нібито, відганяли злі сили від дитини [9, с. 34, 35, 47]. Як особисті обереги від зурочення та відлякування видимих і не видимих ворогів, нечистої сили населення використовувало язичницькі амулети, які виготовляли не тільки із кістки, але із глини. Наприклад в Шестовицькому могильнику (Чернігівщина) знайдена лапа тварини виготовлена з глини, з невеликим отвором через який продівалася нитка. Такий амулет-оберіг носили на шиї [4, с. 61-62; 7, с. 28; 8, с. 128; 9, с. 47, 48].

Запровадження християнства сприяло розвитку виробництва культових предметів-оберегів – хрестиків та іконок з різних матеріалів – металу, дерева, каменя. За твердженням археологів певну групу таких речей становили вироби виготовлені з глини або виточені з випаленого виробу. Широке розповсюдження вони набули з XI століття [5, с. 25, 26, рис. 4; 6, с. 403, 404, рис. 4].

Це невеликих розмірів предмети, які призначалися, передусім, для особистих цілей. Усі вони відносяться до дрібної пластики. На думку дослідників майстерні де виготовлялися глиняні культові християнські предмети, знаходились при монастирях, церквах, архієрейських будинках [12, с. 47]. Під час археологічних досліджень вони зустрічаються досить рідко.

Основним центром виготовлення глиняних іконок та хрестиків, як зазначають вчені був Київ, звідки вони потрапляли в інші давньоруські поселення Київської Русі. Всі ці культові предмети, як і інші обереги, найімовірніше, носили на грудях на ланцюжках чи шнурках, оскільки вони мали вушко для підвішування. За уявою давньоруського населення вони охороняли власника від різних негараздів та захворювань [5, с. 25]. Натільні глиняні хрестики знайдені в похованні XII – першої половини XIII століття в околицях літописної Теробовлі (Тернопільська обл.). Невеликі за розміром, виліплені з глини та випалені при високій температурі. Їх поверхня ще до випалювання орнаментована заглибленими зображеннями хрестів. На окремих

зразках нанесено косі хрестики вже після випалювання. На думку Віри Гупало такий орнамент могли наносити їх власники задля підсилення захисної функції. Інший хрестик виготовлено зі стінки випаленого горщика. На його поверхні зберігся орнамент у вигляді прямих врізних ліній [5, с. 25, 26; 6, с. 403, 404]. На поселенні Ліскове (Чернігівщина) виявлено натільний хрестик вирізаний з фрагмента полив'яного виробу [14, с. 81, 82].

Глиняні іконки теж поодинокі знахідки під час розкопок. Відомо кілька таких знахідок, зокрема, з розкопок в Сахнівці Канівського повіту та Княжій Горі Черкаського повіту Київської губернії. Згадані українськими колекціонерами старовини Варварою та Борисом Ханенками в «Древностях русских. Кресты и образки» (1900). Це святий Миколай Чудотворець (XII–XIII ст., Княжа Гора), Розп'яття (фрагмент, XI ст.), Іоан Предтеча (кінець XI – поч. XII ст.), Георгій Побідоносець на коні (XII–XIII ст., Княжа Гора), іконка Богоматері з дитиною (XII–XIII ст., Сахнівка), зображення Ісуса Хреста (XII–XIII ст., Княжа Гора) [18, таб. XXVII, № 305, 306, 307, 308; 16, с. 131-133]. З розкопок Вікентія Хвойки 1908 року біля Десятинної церкви (садиба Петровського) походить глиняна штампована іконка Богоматері Милування початку XIII століття [3, с. 76, 150; 2, с. 108, 109 (іл. 5, а)]. Ще дві глиняні іконки початку XIII століття із зображенням Богоматері Милування з дитиною, за твердженням Єлизвети Архипової, були знайдені 1882 року біля Софійського собору в Києві та на середньовічному поселенні в урочищі Дівич-Гора (с. Сахнівка Черкаської області) [2, с. 108, 109 (іл. 5, б, в)]. З розкопок в Переяслав-Хмельницькому походить теракотова іконка «Запевнення апостола Фоми» (XII – поч. XIII ст.), яка зберігається у Полтавському краєзнавчому музеї [15, с. 72, 73; 1, с. 9].

Дослідники стверджують, що глиняні іконки, найімовірніше, могли виготовлятися в глиняних матрицях, адже глина чітко фіксувала, передавала усі особливості зображення святих [17, с. 75].

Таким чином, в добу Київської Русі глиняні предмети-обереги у вигляді язичних амулетів, писанок та християнських глиняних натільних хрестиків, іконок існували впродовж X–XIII століття, були для давнього населенням

захистом від злих духів та зурочень. Наші пращури намагалися за допомогою цих предметів оберекти себе та свою родину від нечистої сили. Ними дуже дорожили тому після смерті власників їх клали до могили померлому.

Література

1. Архипова Є. Кам'яні іконки: образ і функція. Візантійська традиція в Давній Русі / Є. Архипова // Студії Мистецтвознавчі. — Ч. 3 (12). — Архітектура. Образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво. — К. : ІМФЕ, 2007. — С. 7-24.
2. Архипова Єлизвета Іконки з Десятинної церкви і «міста Володимира» // *Opus mixtum*: [ред. кол.: Н. Писаренко, Є. Архипова, Т. Ананьєва та ін.] ; Міністерство культури України, Музей історії Десятинної церкви. — Київ, 2016. — №4 — с. 98-112.
3. Білоусова В. Культурні речі з колекції «Десятинна церква» НМІУ / В. Білоусова // Церква Богородиці Десятинна в Києві. До 1000-ліття освячення. — Київ, 1996. — С. 75, 76, 146–153.
4. Готун і. А., Сухонос А. М Культурні предмети з поселення Ходосівка-Рославськ // *Археологія і давня історія України*, 2014, вип. 1 (12) — С.55-67.
5. Гупало Віра Апотропеїчні предмети з літописного Звенигорода / Віра Гупало // *Княжа доба: історія і культура* / відп. ред. В. Александрович. — Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2011. — С. 17-36.
6. Гупало Віра Обереги та апотропеїчні знаки на побутових предметах зі Звенигорода / Віра Гупало // *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 2011. — Вип. 15.— С. 397-414.
7. Моця А. П. Население Среднего Поднепровья IX–XIII вв. (по данным погребальных памятников) / А.П. Моця. — Киев, 1987. — 168 с.
8. Моця А. П. Некоторые сведения о распространении христианства на Юге Руси по данным погребального обряда // *Обряды и верования древнего населения Украины*. — Киев, 1990а. — С. 114-133.
9. Моця А. П. Погребальные памятники южнорусских земель IX–XIII вв. / А.П. Моця. — Киев, 1990б. — 156 с.

10. Моця О. П. Населення південно-руських земель IX–XIII ст. за матеріалами некрополів / О. П. Моця. – К.: Наукова думка, 1993. – 160 с.
11. Моця О.П., Ричка В.М. Київська Русь: від язичництва до християнства: Навч. посіб. для учнів старших класів і студентів. – К., 1996. – 224 с.
12. Николаева Т. В. Древнерусская мелкая пластика из камня XI–XV вв. / Т. В. Николаева // Свод археологических источников. – Вып. Е I – 60. – М., 1983. – С. 53. – № 25. – Табл. 4(5).
13. Обереги: их виды и роль в жизни украинцев – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <https://etnoxata.com.ua> > statti-ru > oberegi-ih-vidy-i-rol-v-zhizni-ukraintsev
14. Південноруське село IX–XIII ст. (нові пам'ятки матеріальної культури): Навч. посіб. / О.П. Моця, В.П. Коваленко, В.О.Петрашенко та ін. – К., 1997. – 180 с
15. Пуцко В. Переяславська теракотова іконка «Запевнення апостола Фоми» / В. Пуцко // Археологічний збірник Полтавського краєзнавчого музею. – Полтава, 1992. – Вип. 1. – С. 72-78.
16. Тищенко А. Древнерусская и украинская керамика X-XVII вв. // Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения. – Киев, 1969. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний Архів Українського гончарства. – Ф 1. – Оп.2. – одиниця зб. 151. – 569 арк.
17. Тищенко О.Р. Декоративне-прикладне мистецтво східних слов'ян і давньоруської народності (I ст. до н. е. — середина XIII ст. н. е.) / О.Р. Тищенко. – К.: Вища школа, 1983. – 106 с.
18. Ханенко Б.И., Ханенко В.Н. Древности русские. Кресты и образки: [в 2 вып.]. – Киев, 1900. – Вып. II.– 48 с.

ПОЛІМЕРНА УПАКОВКА ДЛЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ, ПЕРЕВАГИ ТА
ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ТА БЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ.

Горцева Л.В.,

к.х.н., с.н.с.

Зульфїгаров О.С.,

к.х.н., пр.н.с.

Костюченко Т.П., Шутова Т.В.,

Мартинова О.С., Завальна В.В.

наукові співробітники

ДП «Науковий центр превентивної

токсикології, харчової та хімічної безпеки

імені академіка Л.І.Медведя МОЗ України»,

м. Київ, Україна

Полімерна упаковка широко застосовується для харчових продуктів та напоїв і користується великим попитом та популярністю у споживача. Переваги полімерної упаковки, крім захисних властивостей при зберіганні і транспортуванні різних видів продукції, проявляються також в можливості герметичного закупорювання, легкості відкриття і можливості повторного закриття, а також якісного дизайну і художнього оформлення.

Сучасні технології дозволяють створювати пакувальні матеріали з заданим комплексом властивостей, що сприяє значному збільшенню термінів зберігання харчових продуктів, при високих та низьких температурах під час приготування їжі, що в свою чергу забезпечує інертність по відношенню до упакованого продукту і т.д.

Це вологопоглинаючі, антимікробні та інші багат шарові пакувальні матеріали нового покоління з високими бар'єрними властивостями, що характеризуються волого- і паронепроникністю, високою зварюваністю, міцністю на розрив, стирання і т. д. Ці пакувальні матеріали виготовляються шляхом з'єднання плівок з поліетилентерефталату, поліетілену, поліпропілену, сополімерів етилену і вінілового спирту, фольги. Плівки, пакети, лотки, контейнери та інші

вироби, виготовлені з таких матеріалів, використовуються для зберігання великого асортименту свіжих і готових харчових продуктів, а також для приготування в них їжі. При тривалому зберіганні продуктів в такій упаковці не відбувається деструкції полімеру і зниження його функціональних властивостей [1].

У той же час в деяких випадках ці матеріали є джерелом забруднення харчових продуктів токсичними хімічними речовинами та сполуками їх багатокомпонентного складу і іншими токсикантами, які потрапляють в продукти при використанні неякісної сировини, в разі порушення технології при переробці сировини і виготовлення упаковки, умов її експлуатації, зберігання та інше.

Відомо, що інгредієнти, що входять до складу пакувальних матеріалів, різноманітні за своєю хімічною будовою, фізико-хімічними властивостями, токсичністю і являють собою велику групу органічних і неорганічних речовин, що використовуються як основні, так і допоміжні, які надають готовим виробам певні властивості. Це альдегіди, кетони, спирти, прості і складні ефіри органічних кислот, аміни, важкі метали, їх оксиди і т. д.

Контроль за рівнем виділення інгредієнтів, що входять до складу пакувальних матеріалів, здійснюється шляхом проведення цілого ряду досліджень: органолептичних, санітарно-хімічних, мікробіологічних, радіологічних і інших, що дозволяє зробити висновок про можливість використання конкретних полімерних матеріалів для виготовлення упаковки для харчових продуктів [2].

Мета таких досліджень - виявити токсичні хімічні речовини, визначити рівень їх виділення з полімерного матеріалу в харчову продукцію з урахуванням її можливого забруднення.

Чисельні дослідження пакувальних матеріалів із залученням методів газорідинної (ГРХ), високо-ефективної рідинної (ВЕРХ) хроматографії, мас-спектрометрії, атомно-абсорбційної спектрометрії дозволили визначити групу токсикантів, здатних виділятися в об'єкти навколишнього середовища (воду, повітря, харчові продукти) і тим самим завдавати негативний вплив на організм людини.

Встановлено, що з пакувальних полімерних матеріалів і упаковки з них в модельні розчини, що імітують харчові продукти, найбільш часто мігрують такі

сполуки, як формальдегід, стирол, фенол, дифенілолпропан, акрилонітрил, хлористий вініл, спирти, важкі метали. Важкі метали потрапляють в полімерні матеріали і упаковку з них з різними добавками: стабілізаторами, антиоксидантами, наповнювачами, ініціаторами полімеризації і іншими. Ці добавки входять також до складу деяких друкарських фарб і можуть потрапляти разом з токсичними розчинниками в контактуюче середовище при нанесенні на матеріал або упаковку друкованого малюнку [3].

Рівень виділення вищевказаних токсичних сполук та елементів в деяких випадках перевищує їх гігієнічний норматив - допустима кількість міграції (ДКМ), в зв'язку з чим необхідний ретельний аналітичний контроль за їх вмістом як в самих харчових продуктах, так і при проведенні контрольних випробувань в розчинах, що їх імітують.

Останнім часом полімерні матеріали, які призначені для пакування чіпсів, печива, соусів, майонезу, цукру та інш., виготовляють ламінуванням плівок за допомогою поліуретанових клеїв нового покоління на основі ізоціанатів. Лідером серед виробників таких поліуретанових клеїв є німецька фірма «Henkel».

Двокомпонентні поліуретанові клеї торгової марки Liofol на основі розчинників і без них дуже швидко полімеризуються і мають низький вміст ізоціанатів (<1%). Слід звернути увагу, що в Україні часто для ламінації плівок використовують дешеві клеї технічного призначення, які становлять велику небезпеку в разі використання цих плівок для пакування харчових продуктів. Такі плівки можуть служити джерелом забруднення харчових продуктів токсикантами внаслідок міграції з клею ароматичних діамінів - продуктів гідролізу ізоціанатів. Тому, виходячи з вимог екологічної безпеки, питання про визначення залишкового вмісту ароматичних діамінів у харчових продуктах надзвичайно актуально.

З метою контролю за рівнем виділення токсичних компонентів клею в харчові продукти розроблена методика визначення масової концентрації ароматичних діамінів (2,4-діамінтолуолу (2,4-ТДА); 2,6-діамінтолуолу (2,6-ТДА); 4,4'-діамінодифенілметану (4,4' МДА); 2,4'-діамінодифенілметану (2,4'-

МДА); 2,2'-диамінодифенілметану (2,2'- МДА)) в міграційних розчинах з використанням методу ВЕРХ в обернено-фазовому варіанті з фотометричним детектуванням [4].

Розроблена методика застосовується при проведенні досліджень ряду багатошарових ламінованих плівок, що використовуються для пакування майонезу, чіпсів, сухариків.

З метою визначення рівнів міграції ароматичних діамінів в харчові продукти використовували модельні середовища, які їх імітують. Зразки плівок відбирали з різних ділянок рулонного багатошарового пакувального матеріалу. З цих зразків виготовляли пакети у вигляді конвертів (14x14см), в яких розміщували 100 мл 3% водного розчину оцтової кислоти (імітує йогурти, ряжанку, кефір, сметану, безкірковий сир, натуральне м'ясо, паштетне пюре, овочі, закуски, джеми, повидло, варення, безалкогольні напої, вина, пиво, наливки та інші продукти) і які витримували в термошафі при температурі 70°C протягом двох годин.

Отримані таким чином витяжки концентрували і аналізували на вміст ароматичних діамінів з використанням методу ВЕРХ. Вміст ароматичних діамінів в модельному розчині визначали в плівках відразу після їх виготовлення, а також в динаміці на 1-шу, 3-тю та 14-ту добу.

Встановлено, що вже на 3-тю добу спостерігається максимальна міграція амінів в модельне середовище, а через 14 діб міграція відсутня.

Проведені дослідження показали, що рівень вмісту ароматичних діамінів в плівках відразу після їх виготовлення перевищує ДКМ в 5-10 разів і більше. Однак через 14 діб після виготовлення плівок з використанням двокомпонентного поліуретанового клею, міграція поліуретанового клею відсутня.

Отримані результати представлені в таблиці.

Найменування пакувального матеріалу		Вміст ароматичних діамінів, мкг/л	ДКМ, мкг/л
Плівки тм «SOLAN»	Зразок №1	19,5	2,0
	Зразок №2	20,5	2,0
	Зразок №3	21,1	2,0
Плівка для упаковки майонеза «Родина»		8,4	2,0

Висновки. Розроблено методику визначення рівнів міграції ароматичних діамінів з багатошарових ламінованих плівок, які виготовлені з використанням поліуретанових клеїв. В ході проведених досліджень встановлено відсутність міграції ароматичних діамінів з ламінованих плівок в модельний розчин, що імітує харчовий продукт, через 14 діб після виготовлення плівок.

Література:

1. Фриче В. Растущий рынок упаковок // Тара и упаковка. - 2011. - № 1.-С.20.
2. Киринова М.П., Суханов Б.П., Кочергин Л.Л. Актуальные вопросы санитарного надзора и контроля за безопасностью применения полимерных материалов, предназначенных для контакта с пищевыми продуктами // Вопросы питания. - 2001. - № 1. - С. 36-41.
3. Подрушняк А.Е., Проданчук Н.Г., Горцева Л.В., Шутова Т.В., Костюченко Т.П. Безопасность использования полимерных материалов для упаковки пищевых продуктов // Проблемы харчування. - 2004. - № 1 (2). - С. 60-62.
4. Подрушняк А.Е., Зульфигаров О.С, Юрченко В.В., Каширина Н.В. // Методика выполнения измерений массовой концентрации ароматических диаминов. – Свидетельство № МВВ 081/12-0469-07; аттестовано: «Всеукраїнський державний науково-виробничий центр стандартизації, метрології, сертифікації та захисту прав споживачів» (Укрметртестстандарт) .

УДК 612.6

Медичні науки

ВИКЛАДАННЯ НАУКОВОЇ ЕМБРІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ
ЯК ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАХИСТУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ
ВІД МОМЕНТУ ЗАЧАТТЯ

*Гусак П.Р.,
Доцент кафедри філософії
Український католицький університет
м. Львів, Україна*

Я стверджую, що викладання в медичних освітніх закладах України та на біологічних факультетах українських ВНЗ так званого «Основного біогенетичного

закону» Ернста Геккеля (відомого ще як «Закон Геккеля-Мюллера») в якості світоглядної парадигми для тлумачення стадій ембріонального розвитку людини є однією з основних причин законодавчого закріплення і поширення злочинної практики знищення людей на стадіях до народження – абортів, використання абортивних засобів (частина яких маскується під терміном «контрацепція»), дослідів над ембріонами та застосування штучних репродуктивних технологій, при яких продукується і знищується надлишкова кількість ембріонів. (Див.: ЦКУ, ст. 281 «Право на життя», ч. 1, ч. 2 та ч. 6; ЦКУ, ст. 25 «Цивільна правоздатність фізичної особи», ч. 2. Стаття 50 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» (19.11.1992 р., № 2802-12) під назвою «Добровільне штучне переривання вагітності» за своєю правосильністю є вторинною по відношенню до Цивільного Кодексу і похідною від нього. Базований на положеннях ЦКУ Закон України «Про охорону дитинства» в ст. 6 говорить, що «кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я». Такі формулювання «розв'язують руки» медичному персоналу не тільки для абортів, а й для вбивства дитини під час пологів чи вже після них: вистачить не дати дитині зробити перший вдих і крик, щоб визнати її нежиттєздатною чи мертвнонародженою, і не нести за це жодної відповідальності). Адже якщо майбутні медики та біологи засвоюють переконання, що «онтогенез повторює філогенез» [1, 71-72], тобто, що в періоді свого розвитку до народження людина ще не є людиною, а наче б то повторює еволюцію уявних «тваринних предків» від «амеби» через рибу, амфібію, рептилію і т. д. аж до людини, то вважатимуть, що цю «ще не людину» можна безкарно знищувати і використовувати для потреб уже народжених, а юристи виправдають цю практику і підведуть під неї відповідне законодавство.

Сучасна ембріологія спростовує т.зв. «Основний біогенетичний закон» Ернста Геккеля: у світлі її досягнень він є ненауковою нісенітницею, побудованою на нечесності псевдонауковця та фальсифікаціях. (Улюбленим прикладом, який унаочнює геккелівську теорію, є факт, що на певному етапі розвитку в ембріона наче б то з'являються зяброві щілини. Однак ще до Геккеля було відомо, що ці

складки у своїй будові та функціях не відповідають зябрам дорослих риб. Було відомо, що з них розвиваються такі структури, як нижня і верхня щелепи, язикова кістка, гортань, елементи кісток середнього вуха та різноманітні шийні залози і лімфатичні вузли. Тому Райхерт (*Reichert*) вже у 1836 році запропонував називати їх «вісцеральними складками». Сьогодні, після досліджень Еріха Блехшмідта (*Blehschmidt*), відомо, що виникнення цих «вісцеральних», чи «фарингеальних складок» зумовлене ростом мозку, нервового стовбура, серця та кровоносних судин. Швидкий ріст їхніх клітин приводить до утворення складок та до формування передхрящевих структур, («бластемів»), м'язів та нервів. Згідно з генетичною програмою, ці тканини призначені для утворення спеціальної структури у шийно-головній частині – щелеп, вушних кісток, жувальних м'язів тощо. Кожна з чотирьох складок є специфічним «матеріалом» для різних структур лицевої частини черепа та шиї [2, 191-212]). Геккель фальшував зображення людських і тваринних ембріонів, щоби їхньою схожістю довести істинність еволюційної теорії Дарвіна [3, 20-21]. Сучасна ембріологія стверджує, що життя людини починається з моменту злиття статевих клітин (точніше – з моменту злиття їхніх оболонок, ще до злиття ядер, бо вже з цього моменту статеві клітини починають функціонувати та розвиватися як одне ціле). З цього моменту, завдяки неповторному генетичному кодові, починається розвиток нової людини. Зигота вже є людиною, а отже – **особою**, хоча її специфічно особові здатності та особові акти (такі, як мислення, воління, любов, сміх і т.д.) проявляться далеко пізніше [4, 125]. Всі подальші стадії пренатальної фази онтогенезу людини, всі диференціації тотіпотентних клітин та утворення органів – *типово людські*. В цьому розвитку не існує якогось «порогу гомінізації», до якого ембріон ще не був би людиною, а після нього – став би [3, 46-75]. Ось як про це говорить відомий німецький ембріолог Еріх Блехшмідт: «Індивідуальність живої людини зберігається від моменту запліднення, протягом усього розвитку і аж до смерті, змінюється лише фенотип (зовнішній вигляд). Сьогодні це доведений як елементарний принцип біології факт. Досліджувати, на якій стадії розвитку з людської зиготи виникає людина, – хибно вже в засновку. Адже людина не стає людиною, а є людиною,

починаючи від запліднення. Ми говоримо про розвиток людини не тому, що із якогось, спочатку, можливо, неспецифічного нагромадження клітин у процесі розвитку все виразніше виникає людина, а тому, що людина розвивається із уже людської клітини. ... Бути людиною – це не феномен, що впливає з онтогенезу, а дійсність, яка є передумовою онтогенезу» [3, 24-25]. Це значить, що людина є людиною на *кожній* стадії розвитку, а отже – повинна мати в незвуженому обсязі всі фундаментальні, невідчужувані *права людини* незалежно від стадії її розвитку.

Саме ці наукові дані про природу людини повинні лягти в основу формулювань українського законодавства, яке повинно гарантувати право на життя *кожній людині*: саме таке формулювання є в ст. 27 Конституції України: «*Кожна людина* має невід’ємне право на життя» (курсив мій – П.Г.). Однак для того, щоби згадана стаття Конституції України виконувалася в повному обсязі, потрібно змінити та виправити змістовне наповнення підготовки українських медиків і біологів. Наукова література для цього є: див. україномовну літературу до даної статті. Є також сучасний науковий фільм українською мовою: «Біологія внутрішньоутробного розвитку» зі супровідною брошурою, за авторством Професора кафедри цитології та біології розвитку Bruce M. Carlson, M.D., Ph.D. Університету Мічиган (США). (Фільм можна придбати у Всеукраїнському благодійному фонді «За гідність людини» – <http://dignity.org.ua>).

Звертаюся до Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров’я України з клопотанням впровадити згадану літературу та фільм як рекомендовані згаданими Міністерствами навчальні посібники для студентів медичних навчальних закладів та біологічних факультетів українських ВНЗ.

Література:

1. Johnson, Philipp E.. Darwin on Trial. – InterVarsity Press: Downers Grove, Illinois, 1993.
2. Юнкер, Райнгард. Шерер, Зигфрід. Еволюція. Критичний підручник. – Мандрівець: Тернопіль, 2013. (Замовити можна тут <http://mandrivets.com/evolyutsiya-krytychnyy-pidruchnyk>).

3. Блехшмідт, Еріх. Збереження індивідуальності. Людина – особа від самого початку. Дані ембріології людини. – В-во УКУ: Львів, 2003. (Книга онлайн є тут: <http://family-institute.org.ua/nashi-vidannja/articles/zberezhennja-individualnosti-dejaki-pitannja-embriologiji-71.html>)

4. Laun, Andreas. Thesen zur ethischen Bewertung der In-Vitro-Fertilisation (IVF). // Aktuelle Probleme der Moralthologie. – Herder: Wien, 1992.

УДК 657

Медичні науки

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ВІДХОДІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Ковтун М. Г.,

*викладач фармакології та латинської мови,
спеціаліст I кваліфікаційної категорії.*

Шаповал А.В.,

*викладач медичної хімії та медичної біології,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
педагогічне звання «Старший викладач»*

Кременчуцький медичний коледж ім. В.І. Литвиненка

Активний розвиток фармацевтичного сектору в Україні за останнє десятиріччя призводить до утворення та накопичення відходів фармацевтичного виробництва (відходи фармацевтичної промисловості, підприємств по виробництву імунобіологічних препаратів, лікарські препарати після завершення клінічних випробувань, фальсифіковані та що не пройшли сертифікацію, із закінченим терміном придатності та непридатні до використання за іншими показниками, а також пошкоджені в процесі транспортування і зберігання, використана тара та упаковка). Звичайно, даний вид відходів в порівнянні з промисловими і побутовими відходами, утворюється в менших кількостях. Однак, у зв'язку з особливостями фармацевтичних відходів, які містять широкий спектр як біологічних так і хімічних речовин, питання їх утилізації заслуговує підвищеної уваги.

У сумі в масштабах окремих територій кількість відходів, пов'язаних з фармацевтичним виробництвом, використанням та споживанням лікарських засобів, займає до 7% від усієї кількості відходів.

Відходи фармацевтичної промисловості в більшості країн відносять до категорії небезпечних відходів. Небезпека відходів — це показник, який залежить від хімічного складу і концентрації складових компонентів відходу, які можуть викликати токсичну, канцерогенну, мутагенну, алергенну дію, змінювати органолептичні властивості води, повітря, викликати порушення екологічних систем.

Це пов'язано, по-перше, зі значною матеріаломісткістю фармацевтичного виробництва (матеріальні витрати складають приблизно 75 % від собівартості ЛЗ); по-друге, широким асортиментом ЛЗ, що виготовляються на фармацевтичних підприємствах(наприклад, ПрАТ «ФФ «Дарниця» випускає понад 130 найменувань ЛЗ; ТОВ «ФК «Здоров'я» — більше 200 найменування ЛЗ, ПАТ «Фармак» - понад 200 препаратів; ПрАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ» — понад 110 ЛЗ і т. п.) [1]. У зв'язку з цим спостерігається і багатомітенклатурність субстанцій і матеріалів, які використовуються у виробничому процесі. Так, для виробництва окремого ЛЗ може бути використано до кількох десятків найменувань субстанцій й матеріалів. Наприклад, для виробництва таблеток трифтазину потрібно тринадцять найменувань речовин (трифтазин, магній стеариновокислий, кальцію карбонат, тальк, вазелінова олія, гліцерин, желатин та ін.) і дев'ять найменувань допоміжних матеріалів (коробка картонна, етикетка паперова, плівка полівінілхлоридна, фольга алюмінієва тощо). Для виробництва таблеток ібупрофену 0,2 г № 10 використовується сімнадцять найменувань речовин (ібупрофен, целюлоза мікрокристалична, крохмаль картопляний, полівінілпіролідон, аеросил, кальцію стеарат, двоокис титану, желатин, віск бджолиний тощо) і чотири найменування допоміжних матеріалів (алюмінієва фольга, листки-вкладиші, етикетки, картон для тари).

Крім широкого асортименту утворених на фармацевтичних підприємствах відходів спостерігається і різноманіття їх форм. Так, у процесі виробництва й

споживання ЛЗ утворюються тверді, газоподібні (викиди в атмосферу) та рідкі (стічні води) відходи. Усереднений розподіл відходів фармацевтичних підприємств України залежно від консистенції наведений на рис. 1 [1, с 78].

Рис. 1. Усереднений розподіл відходів фармацевтичних підприємств України за консистенцією

Тверді фармацевтичні відходи утворюються на таких стадіях виробничого процесу:

- основні стадії технологічного процесу (змішування, зволоження, грануляція, сушіння, таблетування, наповнення капсул, знепилювання і т. п.);
- допоміжні роботи (подрібнення, просів, приготування зволожувача тощо);
- фасування, пакування і маркування ЛЗ.

Наприклад, при виробництві супозиторіїв в умовах фармацевтичного підприємства (для збереження конфіденційності - фармацевтичного підприємства «А») утворюються такі відходи: некондиційні супозиторії - 1,17 кг/доба, відходи пакувальних матеріалів - 1,3 кг/доба, допоміжні матеріали для санітарно - гігієнічної підготовки виробництва - 1,4 кг/доба. Фармацевтичні відходи в основному належать до небезпечних і потребують вибору відповідних методів знищення, а це в свою чергу вимагає чіткого групування відходів залежно від форми їх утворення, небезпеки тощо. Все перераховане вище і обумовлює необхідність розробки класифікації відходів фармацевтичної галузі з урахуванням їх специфічних особливостей. Зараз не існує чітко визначеної класифікації відходів фармацевтичної галузі. На підставі проведених досліджень й узагальнення літературних джерел запропоновано класифікацію відходів з

урахуванням специфіки фармацевтичної галузі, вважаючи за доцільне відходи фармацевтичної галузі поділяти на промислові фармацевтичні відходи, відходи споживання ЛЗ та відходи, що утворилися в процесі розробки та дослідження ЛЗ.

Промислові фармацевтичні відходи — це відходи, що утворилися в процесі діяльності фармацевтичного підприємства. Вони є хімічно неоднорідними, складними полікомпонентними сумішами речовин з різними хіміко-фізичними властивостями та є токсично-, хімічно-, біологічно-, корозійно вогне- і вибухо-небезпечними. Промислові відходи поділяються на відходи фармацевтичного виробництва і побутові відходи фармацевтичного підприємства.

Виробничі фармацевтичні відходи - це відходи, які утворилися в процесі виробництва ЛЗ, ВМП і парафармацевтичної продукції (ПФП) (відбраковані субстанції і матеріали; відбраковані ЛЗ, які не прийняв відділ технічного контролю; відходи пакувальних матеріалів; склябій (ампул, флаконів та т. п.); ганчір'я; блістери, ампули, флакони, пляшки, тубики з некондиційним продуктом; шрот тощо).

Побутові відходи фармацевтичних підприємств – це використані або відпрацьовані товари та матеріали, які застосовувалися для забезпечення діяльності основного, допоміжного й обслуговуючого виробництва (наприклад, ртутні, люмінесцентні лампи, акумулятори, відпрацьовані автомобільні шини тощо).

До побутових відходів фармацевтичних підприємств на підставі проведеного аналізу їх діяльності в сфері екології запропоновано відносити так, як:

- лампи відпрацьовані (розжарювання, люмінесцентні, ртутні та ін.);
- металобрухт (брухт чорних металів, комп'ютерна електронна техніка тощо);
- відпрацьовані хімічні речовини (відпрацьований розчин електроліту, ртуть місткі розчини, відпрацьований каталізатор і т. п.);
- обслуговування транспортних засобів (корпус акумуляторів, відпрацьовані нафтомастильні матеріали (відпрацьовані рідини мастильно-охолоджувальні, відпрацьовані емульсії на олійній основі; відпрацьовані моторні мастила) тощо);
- відпрацьовані фільтрувальні матеріали і тканинні відходи (фільтровані матеріали, відпрацьовані фільтри (відпрацьовані фільтри повітряні, паливні; гальмові накладки; респіратори) та ін.);

- інші відходи (побутове сміття з території фармацевтичного підприємства, будівельне сміття, будівельні відходи тощо).[2.с 31]

Впровадження запропонованої класифікації фармацевтичних відходів дозволить дібрати відповідні методи їх знищення з урахуванням фізико-хімічних властивостей, класу небезпеки й умов утворення.

На жаль, на сьогодні для більшості типів речовин, що входять до складу лікарських засобів, не проведені відповідні токсикологічні дослідження, результати яких необхідно враховувати при розробці нормативів і правил утилізації та знищення відходів фармацевтичного виробництва, щоб мінімізувати їх негативний вплив на біосферу, а також не розроблено методи визначення таких речовин, продуктів їх розкладу і переробки у воді, ґрунті та повітрі. Тому при несприятливій екологічній ситуації в Україні актуальною є розробка науково обґрунтованих методик з утилізації відходів фармацевтичного виробництва, а також створення єдиної комплексної системи, яка включала всю сукупність дій по збору, пакуванню, транспортуванню та переробки такого типу відходів.

Література:

1.Сагайдак-Нікітюк Р. В. Логістика управління відходами фармацевтичної галузі: моногр. / Р. В. Сагайдак-Нікітюк. - Х.: ППВ «Нове слово». 2010. – 290с.

2.Сагайдак-Нікітюк Р. В. Актуальность внедрения реверсивной логистики в фармацевтическую отрасль / Р. В. Сагайдак-Нікітюк, О. В. Посылкина// Фармацевтическая промышленность. Промышленное обозрение. – 2010. – № 6 (23). – С. 64-98.

3.Сагайдак-Нікітюк Р. В. Управление відходами в умовах фармацевтичної галузі на підставі логістичного підходу: метод. рек. / Р. В. Сагайдак-Нікітюк, О. В. Посилкіна, Я. Г. Оніщенко. – Х.: НФаУ, 2012. – 21с.

ОТРАЖЕНИЕ АЛГОРИТМА ТВОРЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ СОЗНАНИЯ В СТРУКТУРЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ЧЕЛОВЕКА.

Леник В. М.

Лікар-рефлексотерапевт

Дніпро, Україна

Меридианы акупунктурной энергетической системы имеют четкую карту расположения на теле, их количество постоянно. Возникает вопрос, почему они расположены так, а не иначе и чем продиктована именно такая схема их расположения? По какому плану строила Природа энергетическую систему и тело человека? Постараемся приблизиться к ответам на эти вопросы, исследовав строение энергетической системы. Удобно рассмотреть ее структуру на примере бель-меридианов кисти (Су Джок терапия). Бель меридианы являются миниатюрной копией корпоральных, очень наглядно расположены на кисти и удобны для рассмотрения. Для исследования возьмем меридианы инь поверхности, поскольку информация категории инь имеет характеристики более постоянные, чем ян.

Обратим внимание на порядок их расположения (рис 1). Бель меридианы чередуются от свойств ян (Свет) к инь (Холод) постепенно «охлаждаясь».

Первым идет меридиан Света - самая активная энергия высшего контролирующего уровня, вторым бель меридиан Сухости, он как бы вклинивается в четкий порядок хода меридианов от активных и горячих свойств к холодным, а дальше меридианы идут без нарушения по степени «охлаждения» энергий, которые в них протекают: Жар, Тепло, Ветер, Влажность, Холод. Далее на кисти идут бель-меридианы 4 и 5 пальцев, которые являются зеркальным отражением 2 и 3 пальцев.

Для наглядности замкнем концы одноименных бель меридианов 2 и 3 пальцев и 4 и 5 пальцев - Сухость с Сухостью, Жар с Жаром, Тепло с Теплом, Ветер с Ветром, Влажность с Влажностью, Холод с Холодом. (Рис. 2).

Получаем энергетическую сферу, как бы пронизывающую тело человека, состоящую из 6 функциональных энергий. Наружное кольцо Сухости, остальные энергии заключены в ней.

Очевидна аналогия – Свет (энергия, объединяющая свойства всех 6 Ки), войдя в Материю (ограниченную периферическим кольцом Сухости), раскладывается на цветные лучи-энергии, реализующие феномен жизни (6 Ки – функциональные энергии, обеспечивающие все процессы в организме человека), это подобно тому, как видимый свет раскладывается на спектральные цветные лучи, проходя через призму. При этом порядок меридианов показывает, что Свет, войдя в Материю, постепенно теряет свою активность, охлаждаясь от Жара к Холоду.

Известно, что каждая энергия производит специфическое, присущее только ей влияние на материю, формирует свою ткань, орган и функцию. Энергия Сухости формирует и питает кожу, соединительную ткань, энергия Жара - нервную и эндокринную системы, Тепла сердечно-сосудистую систему, Ветра - мышечную, суставы, энергия Влажности - пищеварительную, лимфатическую и жировую, Холода - костную и репродуктивную. Свет - энергия, контролирующая 6 функциональных Ки, она не связана с какой либо тканью тела. Есть ли корреляция между строением энергетической сферы на пальцах и строением тела?

Сравним сферу с радужкой глаза. Радужка часть тела, которая несет информацию обо всем организме. Нетрудно заметить, что концентрические круги энергетической сферы расположены так же как диагностические кольца радужки в иридодиагностике.

Так, меридиан Сухости (управляет кожей) расположен снаружи и диагностическое кольцо кожи на радужке расположено снаружи. Следующим идет меридиан Жара (нервная система), на радужке он коррелирует с диагностической зоной мозга. Затем меридиан Тепла (сосуды) и кольцо сосудистой системы на радужке. Далее на кисти следуют меридианы Ветра (печень) и Влажности (пищевая трубка), расположение которых также совпадает с расположением диагностического кольца пищеварения на радужке.

Наиболее «глубоким» является меридиан Холода, который управляет костной системой. На радужке проекция позвоночника также располагается на внутренней части

радужки вокруг зрачка.

Эта же корреляция прослеживается и в общей логике расположения тканей тела. (Рис 3). Так, кожа наиболее поверхностная ткань, костная наиболее глубокая, между кожей и костями расположены остальные ткани. Как видим, порядок расположения меридианов от Сухости до Холода в целом соответствует логике расположению тканей тела от поверхности к глубине.

Но чем объяснить эту последовательность расположения меридианов? Пока выясняется только общий принцип «охлаждения» энергий от поверхности к глубине тела в их ряду от Света к Холоду.

Философская Доктрина Востока утверждает, что Мир состоит из трех составляющих – Духа, Материи и Энергии, которые являются аспектами Вселенского Пространства (Абсолюта). Дух, активное Начало, проникает в пассивную Материю и делает ее атомарной (действие первого аспекта Духа), придает ей форму, движение, «наполняет жизнью» с помощью Энергии – космического электричества (волна жизни, вызванная вторым аспектом Духа). Третий аспект - встречает эволюционирующие Монады. (Рис. 4).

С этих позиций, рассматривая схему взаимодействия Духа-Энергии-Материи как ключ для понимания логики расположения меридианов в Микрокосме человека можно сказать, что Свет – энергия Духа, проникая в Материю «раскладывается» на функциональные лучи постепенно «охлаждающихся» энергий. Каждая энергия формирует свою ткань тела и остается связанной с ней в виде управляющего меридиана.

Но почему «прохладная» энергия Сухости как бы «вклинивается» между «горячими» Светом и Жаром? Исследование только физического уровня энергетической системы не позволяет ответить на этот вопрос. Рассмотрим информацию, которую отражают энергии психических уровней меридианов.

Теория акупунктуры утверждает, что в меридианах протекает энергия

трех уровней - физического, эмоционального и ментального. Энергия физического уровня проявляется феноменами - Ветром, Теплом, Жаром, Влажностью, Сухостью и Холодом. На эмоциональном уровне она проявляется - Гневом, Радостью, Счастьем, Тревогой, Печалью, Страхом; на ментальном - Оригинальностью (создание идей), Желанием, Намерением, Размышлением, Волей, Мудростью. Чтобы понять смысл движения духа в материи, рассмотрим порядок энергий на самом высоком уровне - ментальном.

Первым расположен меридиан Воли (сухость, первоэлемент металл); затем Намерения (жар, первоэлемент огонь); Желания (тепло, первоэлемент огонь); Оригинальности (творчества, создания идей – ветер, первоэлемент дерево); Сознания (размышления - влажность, первоэлемент земля); Мудрости (холод, первоэлемент вода).

Не трудно заметить, что этот порядок чередования энергий почти полностью (за исключение мер. Воли) совпадает со стадиями действий, которые человек совершает в повседневной жизни.

Рассмотрим любое простое действие, например, акт принятия пищи. На первом этапе у человека появляется дискомфорт с неопределенными ощущениями – это стадия Намерения (жар). Именно для энергии жара характерны симптомы неопределенного дискомфорта и напряжения. Далее, когда эти ощущения нарастают, усиливаются и оформляются в более определенные, человек осознает, что он голоден - это стадия Желания, (тепло). Проявления этой энергии характеризуются желанием, влечением, устремлением. На следующей стадии у человека рождается Идея - как удовлетворить это желание. Энергия Оригинальности проявляется творчеством, рождением идей, оригинальностью. Следующая стадия размышления, она соответствует энергии Сознания (влажность). На этой стадии человек создает план реализации идеи, размышляет, продумывает все детали плана. После создания плана человек должен его реализовать. На этой стадии проявляется активность энергии Воли (сухость). Для воплощения мысли в действии в материи нужна воля и он ее напрягает для реализации. Наконец он поел и у него остался опыт сделанного, это стадия

Мудрости (холод), синтеза всех движений духа. Она является конечным результатом любого действия.

Этот универсальный алгоритм можно проследить в любом творческом процессе сознания - от стадий реализации физиологических потребностей до стадий творческого процесса художника, поэта, ученого.

Обратим внимание на общую тенденцию преобразования энергий. Вначале у энергии Света возникает первая дифференциация – Намерение. Это самая высоко энергетичная стадия, некое напряжение необходимости, которое сознание не может игнорировать, оно сама суть необходимости творческой деятельности, требующее реализации и разрядки. Это напряжение лежит в основе всех творческих процессов сознания - от низших до высших. Оно заставляет удовлетворять физиологические потребности, оно же лежит в основе самой потребности **жить**. Об этом творческом напряжении знают ученые, музыканты, поэты и художники, побуждаемые к творчеству этой Силой.

Достигнув определенного «накала», статичное напряжение Намерения затем «устремляется» и разряжается через последующие все более дифференцированные и динамичные стадии творческого процесса, пока не закончит полной остановкой и охлаждением – Мудростью. Намерение есть наиболее неоформленное (арупа, санскрит) состояние импульса жизни, затем в каждой последующей стадии творческий импульс оформляется во все более конкретные формы (рупа). Напряженное, «аморфное» и «неподвижное» Намерение разряжается, выливаясь в движение Желания - Устремления, которое затем оформляется в Мысль - Идею, еще более дифференцируется в Размышление - План, наконец, воплощается в материи на стадии Воли и, таким образом, полностью разрядившись, останавливается, вновь возвращаясь на психический уровень Мудрости - Опыта.

Как видим, стадии действий человека совпадают с порядком чередования меридианов и глубиной расположения тканей тела. Единственное несовпадение - энергия Воли в порядке меридианов стоит первой.

Где еще в структуре энергетической системы мы можем найти совпадающую со стадиями действия человека последовательность? В чакрах.

Порядок чередования чакр от Сахасрары, до Муладхары полностью без всяких исключений совпадает со стадиями действия человека. Порядок чакральных энергий сверху вниз следующий: Сахасрара – Свет, Аджна – Намерение, Вишудха – Желание, Анахата – Оригинальность, Манипура – Сознание, Свадхистана – Воля, Муладхара – Мудрость.

Итак, мы видим общую картину - Дух, проникая в Материю, 1) имеет Намерение, 2) проявляет Желание и устремляется, 3) творит Идею-мысль, 4) создает План ее реализации, 5) напрягает Волю, воплощая в материи и, 6) заканчивает Мудростью – синтезом всех движений.

Если посмотреть на качество стадий действия человека, то мы увидим, что действие, изменяющее состояние материи, производится лишь на стадии Воли. До этого были только чувства, мысли, размышления, другими словами идеальные действия. Воля – вот единственная энергия, которая позволила энергиям - Намерению, Желанию, Идею, Размышлению, воплотиться в материи. Именно Воля позволяет преодолеть сопротивление материи и изменить ее состояние. 6 Ки реализованы в материи как ткани тела и для воплощения их изначально должна быть энергия, могущая преодолеть инертность материи. Этой энергией является Воля. Вот почему вся структура тела заключена в сферу Воли, на физическом плане это кожа и соединительная ткань. Весь организм оказывается как бы заключенным в сферу Воли, он оформлен и удерживается Волей, мощной энергией природы, без которой преодолеть инерцию материи и преобразовать ее невозможно. Все остальные энергии являются заключенными, как бы ее подчиненными энергиями, это говорит о том, что построение тела изначально является Волевым актом Разума природы. Внутри напряженной ауры Воли и под ее воздействием строилась вся структура тела.

Таким образом, создавая целостную функциональную систему организма, «лепя» из материи форму, дух выявляет очередность, которая отражена в порядке меридианов: Намерение, Желание, Оригинальность, Сознание, Мудрость, но уже заключенные в сферу конструктивной энергии Воли. Это позволяет «идеальным» энергиям воплотиться в материи и образовать ткани

тела. В Индийской философии способность влияния Сознания на Материю называется силой Крия – Шакти, творческой силой, слагаемой из Воли и Воображения. Процесс «лепки» выглядит как закручивание материи и энергии в тороидальное кольцо.

Итак, в структуре энергетической системы мы видим два порядка чередования энергий:

1) Порядок чакр, который отражает первичное погружение Духа в Материю.

2) Порядок меридианов, который отражает процесс создания целостной системы организма силой Воли, в результате чего Дух реализует свое Намерение, Желание, Идею, Размышление и Мудрость. (Рис. 5).

На ментальном уровне строение тела выглядит следующим образом - снаружи оно защищено Волей (кожа, фасции, оболочки органов и соединительнотканная строма), внутри оно опирается на Мудрость (костная и репродуктивная системы). Мозг и нервная система являются реализацией Намерения духа, сердце и кровеносная система реализацией его Желания. Энергия Оригинальности и Сознания переплетаются (мер. печени и поджелудочной железы), как бы образуя ленту Мебиуса, символ бесконечного творчества идей и размышления - двигательная и пищеварительная системы с их функциями поглощения и ассимиляции материальных частиц не только физического, но эмоционального и ментального уровней, а затем построения из них своих тканей, таким образом - Творчества. Такова великая красота и целесообразность построения тела человека Разумом природы.

Подводя итог, можно сказать, что структура тела и структура чакрально - меридианной системы отражают универсальный алгоритм творческих процессов Разума Природы. *«Это есть действие подсознательного разума, проникающего в материю и, в конечном итоге, являющегося отражением Божественной Мудрости».* (Е. П. Блаватская, «Тайная Доктрина»).

Дух воздействует на Материю с помощью психической энергии, в результате Материя приобретает форму и наполняется движением. Действия Духа, будь то сознательные действия разума человека или же действия подсознательного разума Природы, творящего и создающего разнообразные формы жизни, имеют одну и ту же схему. Она отражена в структуре чакр, меридианов и общей логике расположения тканей тела. Таким образом, структура тела и структура энергетической системы является объективным выявлением стадий творческого процесса Природы, воздействующей сама (Дух) на себя (Материя) посредством Энергии – космического электричества.

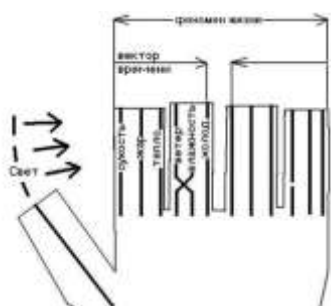

Рис. 1 Расположение белых меридианов на пальцах кисти

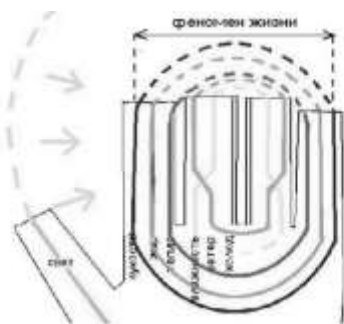

Рис. 2 Энергетическая сфера на пальцах

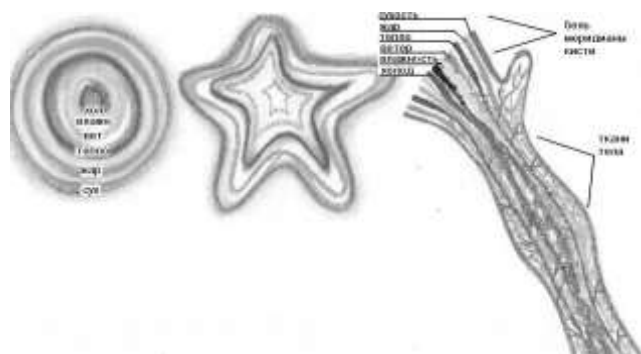

Рис. 3 Корреляция расположения меридианов и тканей тела

Рис. 4

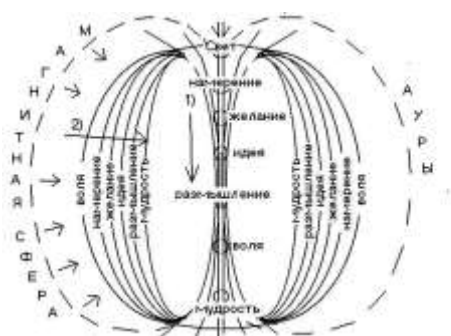

Рис. 5 Два порядка движения энергий от Света до Холода:

- 1) чакральный
- 2) меридианный

Література:

1. «The Secret Doctrine» by E. P. Blavatsky, London, 1897.
2. «Тайная доктрина», т. 3, Е. П. Блаватская, Новосибирск, 1993 г. 511 с.
3. «Грани Агни йоги», т. 8, Б. Н. Абрамов, Новосибирск, 1995 г., 316 с.
4. «Агни Йога, О новых путях лечения», Киев, 1999 г. 438 с.
5. «Исследование сознания», А. Безант, изд. Рефл Бук, 1997 г., 250 с.
6. «Лекции по Су Джок акупунктуре», Су Джок Академия, Москва, 1991 г., 325 с.

MODERN RESEARCH OF DISEASES OF BREATH BODIES USING THE
NEWEST RADIATION METHODS OF DIAGNOSTICS

Stoian A.O.,

student of medical faculty

Kharkiv national medical university

Hordiienko P.O.,

student of medical faculty

Kharkiv national medical university

Spuziak R.M.,

PhD., associate professor of the department of radiology and radiation medicine

Actuality. In modern medicine, the effectiveness of therapeutic measures is directly dependent on the timely and correct diagnosis of diseases. In this invaluable assistance in this physician of various specialties renders radiological examination, which for diagnosis of the vast majority of diseases is one of the major. Touching the anatomical and physiological features of the respiratory organs, the radiological method based on the account of the shadow reflection of morphological changes is the connecting link between the clinic and the pathological anatomy. Now radiological methods, in some diseases, come to the fore, ahead of functional pulmonary tests and other research methods. Due to the progress of modern science and technology in clinical practice are widely implemented the latest, highly informative methods radiological studies that can diagnose respiratory diseases at a new level.

Aim. Analysis of theoretical aspects of modern radiation methods of research of respiratory diseases for the purpose of further introduction into clinical practice.

Materials and methods. In the XXI century. in clinical practice used sufficiently wide arsenal of methods of radiation diagnostics. X-ray methods include the following: radiography, fluoroscopy using PPP, X-ray computed tomography, digital radiographic methods. The following are included in radionuclide methods:

scintigraphy, (PET - positron emission tomography). Ultrasound and digital radiography are also very popular [3, c.422].

Radiography in various variants is the main method diagnosis of diseases of the respiratory system and is a mandatory diagnostic examination of patients with pulmonary pathology. at a voltage of more than 100 kV, with a shutter speed of one hundredth of a second at 3-10 mAs. The informative nature of such images is increased in comparison with the traditional mode of study, as the formation of shadows of the heart, diaphragms and small subpleural formations [1, c.182].

The literature describes a large number of radiological manifestations of respiratory diseases, which are combined into the most typical radiological syndromes. These include: large or restricted shading of the pulmonary field (pneumonia of different origins, tuberculosis, tumors, pneumonitis, fungal lesions, pulmonary infarction, RDSV); round and focal shadows (tumors, tuberculosis, blocked abscess, filled cysts, vascular aneurysms); disseminated processes (pneumoconiosis, tuberculosis, sarcoidosis, metastatic lesions, pneumonia, histiocytosis X, pneumomycosis); mesh and mesh nodal reconstruction of the pulmonary pattern (alveolitis, pneumonitis, viral pneumonia, sarcoidosis, histiocytosis X); increasing the transparency of the pulmonary field (emphysema, spontaneous pneumothorax, lung dystrophy); cavities (cysts, bulls, lung abscess, tuberculosis, tumors, bronchiectasis); changes of the root of the lung and shadow of the mediastinum (tuberculosis, sarcoidosis, tumors, lymphogranulomatosis); hydrothorax (exudative pleurisy, pneumopleuritis) [1, c.251].

In the differential diagnosis of diseases of the respiratory organs it is extremely important to determine the leading X-ray syndrome, which allows the doctor to outline the predicted list of diseases and to apply additional methods of research. Fluoroscopy in the diagnosis of pulmonary pathology is used for certain clinical and radiological indications. Most often, this method is used to evaluate organ function and invasive manipulation. Modern multispiral computed tomography (MSCT) has high sensitivity and specificity. The main task of MSCT is to identify pathological changes in the areas of the pulmonary parenchyma and mediastinum, which will be

inaccessible to conventional methods of radiation diagnostics. In addition, this method allows to find out the nature and localization of the process, its length and prevalence, as well as the relationship with its neighboring bodies. It should be noted that technology MSCT is constantly being perfected in the direction of increasing the resolution, contrast, security (reducing radiation load) and the introduction of invasive methods research [2, c.281].

The modern radionuclide method is PET. Positron emission tomography (PET) or two-photon emission tomography is a radionuclide tomography research based on the registration of a pair of gamma rays arising from positron annihilation. The potential of PET is largely determined by the arsenal of available labeled compounds of radiopharmaceuticals (RFP). It is the choice of the appropriate RFP that allows the study by PET of such diverse processes as metabolism, transport of substances, ligand-receptor interactions, gene expression. Positron emission tomographs combined with computer tomographs are developed and manufactured. These systems allow one study to obtain functional data (positron emission tomography images) and anatomical data (x-ray computed tomography images). Ultrasound (ultrasound) is one of the most commonly used methods of radiation diagnostics in medical practice. pulmonary ultrasound is of limited use because the air structures do not conduct ultrasound. Mainly ultrasound is used for the diagnosis of effusion in the pleural cavities, subpleural changes and fluid mediastinum (high specificity - the difference in mechanical properties of the fluid from other structures). Digital radiography is a new method of radiological examination of the chest, which replaces traditional fluorography. Compared with film radiography, digital techniques allow to reduce the radiation load (up to 0.03 mSv.) Without compromising the image quality on the screen. sizes 0,5x0,5 mm. The method is based on scanning the patient with a narrow beam and registering the past through the object of study of radiation with a multi-channel gas detector [3, c.432].

Conclusions. Thus, modern radiation research methods occupy leading positions in the diagnosis and differential diagnosis of respiratory diseases. Along with the advent of new high-tech technologies, traditional radiological examination

methods have not lost their significance. One of the possible directions in the improvement of radiation methods for the diagnosis of respiratory diseases will be the development of positron emission tomography.

Reserenses:

1. Kovalsky O. V. Radiology. Radiation therapy. Radiation diagnostics - Vinnytsia: New book, 2017. - 512 p.
2. Trufanov G. E. X-ray Computed Tomography (Physician's Guide) - St. Petersburg .: Tome. – 2008. – 1195 p.
3. Cherry S.R. The integration of positron emission tomography with magnetic resonance imaging — 2008. — Vol. 96. — P. 416-438.

УДК 340

Медичні науки

ДІАГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ КРИСТАЛОГРАФІЧНИХ
МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОРІДИН ЛЮДИНИ З МЕТОЮ
ВСТАНОВЛЕННЯ НАЯВНОСТІ ОНКОМАРКЕРІВ

Федорова О.А.,

*канд. мед. н., асистент кафедри
судової медицини та медичного
права Національного медичного
університету імені О.О. Богомольця,
м. Київ, Україна*

В своїй роботі судово-медичні експерти доволі часто зустрічаються з чисельними випадками смерті осіб від злоякісних онкозахворювань. Під час розтину експерт бачить морфологічну картину змін нормальної структури органів, яку він може ідентифікувати, як наявність злоякісного новоутворення. Однак, при багатьох видах раку морфологічна картина може бути схожою на наявність туберкульозного або іншого патологічного процесу.

З іншого боку, лікарі судово-медичні експерти можуть стикнутись з проявами злоякісного новоутворення у підекспертного під час виконання експертизи живих осіб (потерпілих, звинувачених та ін.), коли пацієнт неправильно трактує власні симптоми, як у нижче наведеному прикладі.

Гр-н В., 67 років, звернувся за направленням слідчого для проведення судово-медичного освідування з приводу спричинення йому тілесних ушкоджень. Пояснив, що «протягом останніх п'яти років займається суспільно корисною громадською роботою, за що його часто б'ють». Скаржиться на «наявність болю в животі та майже чорного калу, які з'явилися у нього після отримання удару в живіт від сусіда, якому він неодноразово робив зауваження». Під час збирання анамнезу, з його слів, встановлено відсутність вживання певних ліків та продуктів у їжу, які б провокували такий колір фекалій. Об-но: психічно заакцентований на своїй ролі правдолюбця та «жертви репресій сусідів». Яких-небудь тілесних ушкоджень або їх слідів на час огляду немає. Рекомендовано терміново пройти обстеження у онколога та лабораторну діагностику на наявність онкопроцесу, від чого пацієнт категорично відмовився та почав звинувачувати експерта у тому, що «той, замість надання йому фахової допомоги, покриває нападників».

Протягом кількох наступних місяців, гр-н В. неодноразово відвідував судово-медичного експерта, намагаючись тиснути на нього, аби той визнав його симптоми «наслідком травми, нанесеної сусідом», категорично відмовляючись пройти відповідне обстеження у інших лікарів. Вочевидь, що кожного разу він отримував заперечувальну відповідь і пацієнт починав писати чисельні скарги на судово-медичного експерта.

Однак, у якійсь момент, гр-н В. припинив відвідування міжрайонного відділення СМЄ. А невдовзі, від дільничного інспектора міліції стало відомо, що освідуваний помер від раку товстої кишки в обласному онкодиспансері, куди був доставлений в термінальному стані.

Оскільки, специфіка експертної роботи полягає в тому, що підтверджувати остаточний діагноз злоякісного новоутворення під час судово-медичної експертизи трупа, згідно з п. 2.1.8. «Правилами проведення судово-медичних експертиз /досліджень/ у відділеннях судово-медичної гістології бюро судово-медичної експертизи» дозволяється лише при підтвердженні цього діагнозу результатами судово-гістологічного дослідження[1]. Колеги-судові гістологи

можуть значно допомогти у цих питаннях, з диференціацією форм злоякісного новоутворення. Однак, проведення судово-гістологічного дослідження вимагає певного часу. Тому, пошуки швидких у виконанні методів діагностики онкопроцесів у судово-медичній практиці є актуальними.

З метою пошуку ефективної діагностики онкопроцесів, ми звернули увагу на сучасні та нові для судово-медичної практики, кристалографічні методи досліджень, які допомагають значно скоротити час проведення попереднього дослідження, і завдяки яким, в разі негативного результату на наявність онкомаркерів, можна було б відмінити проведення гістологічного дослідження, з огляду на завантаженість експертів цього відділення.

Таким чином, стало вочевидь, що якби в розпорядженні онкологів та судово-медичних експертів й інших суміжних спеціалістів була ефективна експрес-діагностика на наявність онкомаркерів, в пацієнтів на кшталт гр-на В. було б можливо вчасно діагностувати злоякісне новоутворення та почати відповідне лікування.

Для вирішення поставленого питання, нами було визначено наступні завдання дослідження:

1. дослідити подібні роботи з метою встановлення найефективнішої кристалоутворювальної речовини для проведення кристалографії;
2. встановити найбільш показові в діагностичному сенсі біорідини організму людини.

Результати дослідження

Протягом десятиліть представники різноманітних галузей медицини намагались встановити якнайшвидшу та найефективнішу діагностику початкових проявів раку у пацієнтів, починаючи з робіт засновника кристалографічної діагностики Daems (1964). Ним було встановлено, що у чоловіків, що страждають на гіпертрофію та карциному простати, формуються кристалограми крові певного виду.

Результати даного дослідження дали поштовх до проведення цілої низки подібних робіт акушер-гінекологами, гастроентерологами, онкологами, уроло-

гами, психіатрами та невропатологами й іншими фахівцями. Оскільки наразі існує близько 20 різноманітних методів біокристаломіки, то науковцями використовувались різноманітні кристалографічні методи, серед яких в якості кристалоутворювача використовуються кілька хімічних речовин й найпоширенішими виявились методи дослідження фацій висохлих крапель різноманітних біорідин під час переходу їх до твердої фази.

В якості об'єкта дослідження, дослідники обирали кристалограми найрізноманітніших біологічних рідин організму: ліквор, кров та її плазму, слізну рідину, сечу.

В 1977 р. низкою авторів було встановлено, що при кристалографічному дослідженні церебро-спінальної рідини у хворих на пухлини головного мозку формувались певні типові кристалізаційні картини, серед яких превалювали хрестоподібні форми кристалів[2, с. 103].

Також, група українських дослідників використовувала тезиграфію ліквора, плевральної рідини, сечі та слини. За отриманими результатами, *кристалограмам (тезиграмам) сечі* здорової людини притаманні темні промені циліндричної форми, що розповсюджуються з центрів кристалізації, ширші за такі, ніж в екстрактах ліквору. Кількість центрів кристалізації від 5 до 20 в препараті[3]. В кристалограмах з пухлинними захворюваннями нирок, за даними цих же авторів, кількість кристалізації зменшилась. В кристалографічному малюнку є значна кількість уламків променів кристалів, перехрещені промені, зруйновані кристали, та поодинокі хрестоподібні фігури.

Низкою казахських науковців в галузі онкології було проведено роботу з кристалографічного встановлення раку шийки матки за допомогою гліцину [4]. Ними в якості об'єкту дослідження було обрано плазму крові та встановлено, що утворення в кристалограмах нерівномірної кристалізації з крупними купками кристалів, видовжених за формою, з променистими відростками та химерною мозаїкою, можуть свідчити про наявність захворювання у пацієнтки на рак шийки матки.

Також, значна частина дослідників використовувала в роботі метод

клиновидної дегідратації в висохлій краплі біорідини. Наприклад, низка авторів запропонувала власний спосіб дифдіагностики пухлин головного мозку за допомогою вивчення фації висохлого протягом 24 годин ліквору, без додавання кристалоутворювальної рідини [5]. В кристалограмах формувались переважно короткі та широкі «хрестоподібні» кристали.

Частина дослідників досліджували кристалографію слини, крові та сечі та встановили, що у здорових пацієнтів, в 80 % кристалізаційна картина набуває вигляду «віяла», а у хворих на гострий лімфобластний лейкоз – набуває вигляду «равлика»[6, с. 77-78]. Однак, застосований ними метод кристалізації вимагав більшої кількості задіяних речовин (окрім звичайного кристалоутворювача, необхідними були гранули молочного цукру) та більшого часу – 24 години.

Дослідниками в галузі онкології було розроблено спосіб діагностики пухлинних захворювань центральної нервової системи за кристалографією ліквору та інших біорідин [7]. Однак, для його проведення, протягом 12 годин, необхідно, окрім кристалоутворювача – нінгідрину, спиртові розчини імуномодулювальних рослин: омели, барвінку та інших.

В результаті вивчення публікацій, присвячених встановленню морфологічних ознак пухлинних захворювань, виявилось, що в біокристаломіці наразі не існує єдиного підходу до кристалографічного встановлення наявності онкомаркерів ні за самим способом кристалізації, ні за єдиною кристалоутворювальною речовиною, ні за самим об'єктом дослідження. Тому, цей факт дає можливість для продовження наукового пошуку в даному напрямку.

Отже, на наш погляд, для діагностики більше переваг має класичний тезиграфічний метод, оскільки він має більше діагностичних ознак, та його проведення вимагає не добу чи 12 годин, а всього 6-7 годин та одну кристалоутворювальну речовину.

Висновки

Таким чином, розглянувши результати різноманітних методів кристалографічних досліджень, можна припустити, що:

1. Найбільш ефективною кристалоутворювальною речовиною

залишається гідрат хлориду міді $\text{CuCl}_2 \times 2\text{H}_2\text{O}$, оскільки тезиграфія відбувається у найкоротший термін – всього 6 годин.

2. Найбільш доречним для використання тезиграфії, в якості об'єкта дослідження, слід вважати кристалограми екстрактів сечі, слини, слізної та ротової рідини, тобто, рідин, вилучення яких не супроводжується травматизмом для пацієнтів.

3. Оскільки, під час найрізноманітніших кристалографічних способів діагностики пухлинних захворювань виникають типові кристалізаційні малюнки, слід очікувати, що й під час класичного тезиграфічного дослідження біорідин також буде можливим встановлювати наявність онкомаркерів в тезиграмах.

Література:

1. Наказ № 6 Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України.

2. В.Я.Неретин, В.А.Кирьяков. Кристаллографический метод исследования спинномозговой жидкости при заболеваниях центральной нервной системы. Советская медицина, 1977, с.96-103.

3. Филиппов В.М., Полишко Т.Н., Кузнецова Л.В., Перерва И.В. Кристаллографический метод исследования мочи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Medecine/23884.doc.htm

4. Способ кристаллографической диагностики рака шейки матки [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kzpatents.com/0-pp19231-sposob-kristallograficheskoyj-diagnostiki-raka-shejki-matki.html>

5. Фаращук Н.Ф., Теленкова О.Г. Способ дифференциальной диагностики опухолей головного мозга [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://fin-dpatent.ru/patent/225/2258932.html>

6. А.В. Воробьев, В.А. Воробьева, Н.Л.Нештакова, И.Г. Воробьева. Тезиграфическая диагностика острого лимфобластного лейкоза у детей / Нижегородский медицинский журнал. 2001. № 4. С. 75–78.

7. Смирнов Ю.М., Курбатова Л.А. Приор. Патент на изобретение № 2441241 «Способ диагностики опухолевых заболеваний и заболеваний центральной нервной системы»[Электронный ресурс]. – Режим доступа:<https://findpatent.ru/patent/224/2441241.html>

УДК 615.9:613.49

Медичні науки

ТОКСИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ В КОСМЕТИЧНІЙ ПРОДУКЦІЇ ЯК ФАКТОР РИЗИКІВ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я СПОЖИВАЧІВ

Харченко Т. Ф.,

канд. мед. наук, завідувачка відділом

Ісаєва С. С.,

канд. хім. наук, провідний науковий співробітник

Кудрявцева А.Г.,

канд. хім. наук., старший науковий співробітник

Харченко О. А.,

канд. мед. наук, старший науковий співробітник

Строй А. М.,

канд. мед. наук, провідний науковий співробітник

Головащенко Г. В.,

науковий співробітник

Бойко Н. І.,

інженер 1 категорії

Хрущова К.В.,

інженер 1 категорії

*ДП «Науковий центр превентивної токсикології,
харчової та хімічної безпеки імені академіка
Л.І.Медведя МОЗ України», м. Київ, Україна*

Відомо, що декоративна та гігієнічна косметика сягає своїм корінням в Древній Єгипет і Грецію, свою історію налічує не менше століть, скільки й існування людства. Сьогодні під нею розуміють речовини, що застосовуються для поліпшення зовнішнього вигляду або запаху людського тіла: креми, парфуми, лосьйони, помади, фарби, лаки, гелі, олії і солі для ванн та багато іншого.

За всю історію свого існування косметика, особливо декоративна, не завжди була безпечною та корисною. Зокрема, відомо, що стародавні єгиптяни й римляни використовували косметичні засоби, які містили не лише натуральні компоненти, а й такі отруйні речовини, як ртуть та свинець. В ті часи це вважалося корисним для шкіри.

Якщо говорити про склад сучасної косметики, то, зрозуміло, що вона відрізняється від косметики давнини і, як свідчать дані наукової літератури, з'явилися нові причини для цілком обґрунтованого занепокоєння. Вони пов'язані з тим, що у другій половині ХХ століття в косметології почали застосовувати хімічні речовини, які на відміну від перевірених роками природних можуть мати віддалені негативні наслідки їх тривалого застосування і негативно вплинути на стан здоров'я споживача [1 - 4].

У зв'язку зі значним розширенням в останні роки асортименту косметичної продукції, яка виробляється вітчизняними виробниками, а також імпортується в Україну, питання, пов'язані з безпекою застосування даної продукції, набувають особливої актуальності.

На нашу думку, проведення досліджень безпечності косметичних засобів повинне бути спрямоване на комплексне їх вивчення з метою ідентифікації можливих небезпечних факторів, а також оцінки їх рівнів, у тому числі шляхом визначення відповідності даної продукції вимогам чинного санітарного законодавства України, міжнародного законодавства, а в разі відсутності відповідних регламентів – в обґрунтуванні медичних вимог щодо безпеки для здоров'я та життя людини шляхом експертної оцінки.

За обсягами застосування одне з провідних місць займають вироби декоративної косметики, а саме – пудри, губні помади, туші для вій та туші для повік. Оцінка їх безпеки в Україні здійснюється на підставі вимог ДСанПіНу №2.2.9.027-99 «Санітарні правила і норми безпеки продукції парфумерно-косметичної промисловості. Державні санітарні правила та норми» та Регламенту № 1223/2009 Європейського парламенту та Ради Європи «Про косметичну продукцію» [5, 6]. Вказаними документами передбачено вивчення

потенційного ризику застосування даного виду продукції за органолептичними, мікробіологічними, санітарно-хімічними та токсикологічними показниками. На нашу думку, одним із провідних показників безпеки є вміст в косметичних засобах токсичних елементів, таких як арсен, ртуть та свинець, наявність яких згаданими документами заборонена.

Слід відмітити, що на відміну від міжнародного законодавства у цій сфері, нормативними документами Республіки Білорусь та Російської Федерації присутність важких металів в декоративній косметиці не заборонена. Так, вміст токсичних елементів в косметичній продукції та в сировині для їх виробництва не повинен перевищувати для арсену 5,0 мг/кг, ртуті – 1,0 мг/кг, свинцю – 5,0 мг/кг. Більш жорсткі вимоги встановлені для дитячої та інтимної косметики, а також для губ та очей, а саме на рівні: арсен не більше 2,0 мг/кг, ртуть – 0,5 мг/кг, свинець – 2,0 мг/кг [6 – 9].

Відомо, що арсен та його сполуки вражають центральну, вегетативну та периферійну нервові системи, органи травлення, печінку та нирки. Міжнародне агентство з вивчення раку відносить його до першої групи канцерогенів. Більшість сполук арсену, особливо арсини, відноситься до отрут гемолітичної дії.

Ртуть та її сполуки є високотоксичними речовинами, які здатні до акумуляції в організмі людини та викликають порушення обміну аскорбінової кислоти, піридоксину, кальцію, цинку, міді, білків, цистеїну, аскорбінової кислоти, токоферолів, заліза, марганцю та селену.

Свинець відноситься до одного з найбільш відомих токсичних для людини елементів. Його біологічна небезпека полягає у високій токсичності та спроможності при надходженні в організм накопичуватися в ньому. Для даного елемента характерний високий коефіцієнт кумуляції та політропність дії. Особливо свинець загрожує здоров'ю та психічному розвитку дітей. В першу чергу, при свинцевому токсикозі вражаються органи кровотворення, нирки, серцево-судинна та центральна нервова система. Найбільш чутливою до даного токсичного елемента є система кровотворення у дітей [10 - 15].

Необхідно відмітити, що за даними літератури середнє вживання губної помади жінками віком 19-65 років, які регулярно користуються нею, складає від 13 мг до 24 мг на добу. Якщо припустити, що жінка фарбує губи протягом 55 років, то за своє життя вона з'їдає від 320 до 482 грамів помади. Дослідженнями показано, що навіть така незначна її кількість може бути небезпечною для здоров'я. Переважно помада складається з воску, жирів, олій і хімічних домішок, якими забезпечуються певний колір, смак, а також стійкість. Останніми дослідженнями вчених США доведена присутність в різних марках помади свинцю, алюмінію, кадмію, кобальту, хрому, міді, марганця, нікелю та титану. В результаті співставлення добової кількості споживання з рівнями вмісту токсичних елементів в протестованих марках помади отримано висновок про можливу небезпеку даного виду продукції для здоров'я споживачів. Зокрема, в зразках помад марок Dior, Maybelline, Max Factor та Oriflame був виявлений свинець на рівнях 3,19, 3,70, 4,23 та 4,37 мг/кг відповідно. Якщо середньостатистично за даними авторів людина з'їдає близько 8 г помади щороку, вона отримує 0,04 мг свинцю. З врахуванням властивості до накопичення в організмі цей елемент становить певну небезпеку для здоров'я споживача [4].

Нами проведені дослідження декоративної косметики – губних помад, туші для вій та дитячої декоративної косметики вітчизняного і закордонного виробництва (Україна, Фінляндія, Франція, Латвія та Японія), а також пігментів, які були використані в процесі виготовлення помад. Набори дитячої декоративної косметики складались з губної помади, тіней сухих та жирних для повік і рум'ян для обличчя та блискітків.

Визначення вмісту токсичних елементів проводили методом атомно-емісійної спектроскопії з індуктивно-зв'язаною плазмою на приладі JCPE-9820-2015. Нижні межі визначення становлять: свинець - <0,1, арсен - <0,04, ртуть - <0,012 [16]. Для обробки результатів дослідження використовували сучасні математично-статистичні методи.

Результати визначення вмісту токсичних елементів у виробках декоративної косметики наведені в таблиці 1 та таблиці 2.

Наведені в таблицях 1 та 2 результати свідчать про присутність в дослідженій продукції свинцю та арсену на відносно значних рівнях (вміст Pb становить від 0,54 до 3,35 мг/кг, As від 0,14 до 0,34 мг/кг). Ртуть в зразках не виявлена (знаходиться на рівні, який не перевищує нижню межу використаного методу визначення - <0,012 мг/кг).

Таблиця 1. Вміст токсичних елементів у виробках декоративної косметики.

Найменування виробу	Рівні вмісту токсичних елементів, мг/кг			Вимоги НТД
	Pb	As	Hg	
Стікова перламутрова помада (Україна)	< 0,3	0,15±0,05	<0,012	відсутність
Рідка кремова туш для вій (Україна)	1,9±0,1	0,34±0,1	< 0,012	відсутність
Губна помада (Україна)	3,35±0,3	1,8±0,2	< 0,012	відсутність
Губна помада (Фінляндія)	0,54±0,3	0,05±0,01	< 0,012	відсутність
Губна помада (Франція)	< 0,1	< 0,04	< 0,012	відсутність
Губна помада (Латвія)	< 0,1	< 0,04	< 0,012	відсутність
Губна помада (Японія)	0,75±0,3	< 0,04	< 0,012	відсутність
Туш для вій (Україна)	1,9±0,3	0,34±0,2	<0,012	відсутність
Губна помада дитяча (Китай)	0,68±0,2	0,14±0,1	< 0,012	відсутність
Тіні для повік жирні дитячі (Китай)	0,68±0,2	0,14±0,1	< 0,012	відсутність
Тіні для повік сухі дитячі (Китай)	0,68±0,2	0,14±0,1	< 0,012	відсутність
Рум'яна для обличчя дитячі (Китай)	0,68±0,2	0,14±0,1	< 0,012	відсутність
Блискітки дитячі (Китай)	0,68±0,2	0,14±0,1	< 0,012	відсутність

Таблиця 2. Результати визначення вмісту токсичних елементів в сировині для виробництва губної помади

Найменування пігмента	Рівень вмісту, мг/кг			Вимоги НТД
	Pb	As	Hg	
Чорний	< 0,1	0,35±0,2	< 0,012	відсутність
Червоний світломіцний	0,18±0,2	0,19±0,1	< 0,012	відсутність
Помаранчевий світломіцний	0,42±0,3	0,20±0,1	< 0,012	відсутність

Також нами встановлено, що присутність токсичних елементів у виробках декоративної косметики може бути обумовлена вмістом у їх складі певних пігментів.

Таким чином, результати наших досліджень свідчать, що присутня на ринку України декоративна косметична продукція може містити у своєму складі свинець та арсен в концентраціях, які є небезпечними для здоров'я людини. Це вказує на необхідність обов'язкового контролю даного виду продукції за вмістом токсичних елементів. Дієвий санітарно-епідеміологічний нагляд за виробництвом та реалізацією буде сприяти попередженню доступу неякісної та небезпечної для здоров'я людини косметичної продукції на ринок України.

Література:

1. Khairia Mohamed Ahmed Al-Qahtani, Hatem Abdel Moniem Ahmed, Mashaeel Bijad Al-Otaibi. Detection of Toxic Metals in Lipsticks Products in Riyadh, Saudi Arabia. - Oriental Journal of Chemistry, August 2019, Volume 32, Number 4.

2. Miriam N. Igwo-Ezikpe, Holiness S.A. Olasore, Fidelia I. Osuala, Olayide F. Obidi, Oluwamuyiwa A. Ayanshina, Funmilayo O. Taiwo, Olayiwola T. Sotinala. Heavy metals and Polycyclic Aromatic Hydrocarbons in Some Facial Makeup Cosmetics Commonly Used in Lagos, Nigeria. – Biokemistri, Vol. 29 (no. 3, 2017) pp. 110–125.

3. Ruiz LR, Ortiz LRV, Oliveira TSB, Abud APBRM, Buchala CA, et al. (2019) Investigation of the Presence of Heavy Metals and Other Contaminants in Labor Cosmetics and their Health Risks in General. - Health Sci. J., Vol.13, No.3:66.

4. Lozetz L.J, Api A.M and others. Expogure data for cosmetic products: lipstick, body lotion and face crem // Food Chem Toxicol/ 2005 Fed; 43 (2): 279-291.

5. ДСанПіН №2.2.9.027-99 «Санітарні правила і норми безпеки продукції парфумерно-косметичної промисловості. Державні санітарні правила та норми».

6. Regulation (EC) No 1223/2009 of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on cosmetics products // Official Journal of the European Union. - L 342. - 12.12.2009. – P.59-209.

7. Единые санитарно-эпидемиологические и гигиенические требования к товарам, подлежащим санитарно-эпидемиологическому надзору (контролю). – М.: Федеральный центр гигиены и эпидемиологии Роспотребнадзора, 2010.-770с.
8. «Санитарные нормы, правила и гигиенические нормативы. Гигиенические требования к безопасности парфюмерно-косметической продукции, ее производству и реализации», утвержденные. Постановлением Министерства здравоохранения Республики Беларусь № 130 от 13.08.2008г.
9. Зарембо Ж.И., Казук А.В., Терешко С.В. «Токсические элементы в парфюмерно-косметической продукции, реализуемой в Республике Беларусь // Здоровье и окружающая среда. - 2011, № 11, С.118-121.
10. Біопрофілактика розвитку екозалежності патології у критичних верств населення індустриальних міст // Методичні рекомендації. –К., 2010.- 20с.
11. Нейко Є.М. Медико-геоекологічний аналіз стану довкілля як інструмент оцінки та контролю здоров'я населення, 2001. - 350с.
12. Максимчук Т.П., Бабенко Т.А. Особенности генотоксического и канцерогенного действия металлов// Экспериментальная онкология. – 1990. – Т. 12, - №4, С. 3-9.
13. Тиво П.Ф., Быцко И.Г. Тяжелые металлы и экология – Минск: Юнипол, 1996. – С. 192.
14. Скальный А.В. Свинец и здоровье человека: Руководство для врачей и студентов вузов/ Международный центр биотической медицины. – М., 1997. – С.1.
15. Вредные вещества в промышленности. Справочник для химиков, инженеров и врачей. Изд. 7-е, пер. и доп. В трех томах. Том III. Неорганические и элементарноорганические соединения. Под ред. засл. деят. науки проф. Н. В. Лазарева и докт. мед. наук Э. Н. Левиной. Л., «Химия», 1976, 592с.
16. ДСТУ ISO 11885:2005 Якість води. Визначення 33 елементів методом атомно-емісійної спектроскопії з індуктивно-зв'язаною плазмою (ISO 11885:1996, IDT).

ОЦІНКА РИЗИКІВ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я СПОЖИВАЧІВ ВИКОРИСТАННЯ
СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ МИТТЯ АВТОМОБІЛЬНОГО СКЛА

Харченко Т. Ф.,

канд. мед. наук, завідувачка відділом

Ісаєва С. С.,

канд. хім. наук, провідний науковий співробітник

Головащенко Г. В.,

науковий співробітник

Харченко О. А.,

канд. мед. наук, старший науковий співробітник

Строй А. М.,

канд. мед. наук, провідний науковий співробітник

Корнієць О. І.,

інженер 1 категорії

Бойко Н. І.,

інженер 1 категорії

Хрущова К.В.,

інженер 1 категорії ДП «Науковий центр превентивної

токсикології, харчової та хімічної безпеки імені

академіка Л.І.Медведя МОЗ України», м. Київ, Україна

Останнім часом в пресі піднята та дедалі поширюється проблема небезпеки для здоров'я водіїв автотранспорту використання незамерзаючих засобів для миття автомобільного скла. До складу переважної більшості з них входять етиловий, метиловий або ізопропиловий спирти, оскільки вони найменш агресивні по відношенню до скла та деталей кузова автомобіля, виготовлених з гуми та полімерних матеріалів. При інгаляційному надходженні в організм людини кожен з них в певних концентраціях може викликати негативні наслідки для здоров'я. Хронічне надходження цих органічних сполук може мати місце в холодні періоди року у водіїв-професіоналів транспорту міжміських та міжнародних сполучень, у користувачів громадського транспорту, а також впродовж тривалого трафіку у водіїв та пасажирів легкових автомобілів. Окрім

згаданих спиртів до складу засобів для миття скла входять поверхнево-активні речовини (ПАР), як правило неіоногенні, органічні розчинники (пропіленгліколь), гідроксид амонію, фарбники та ароматизатори.

Важливо підкреслити, що під негативний вплив цих речовин підпадають не лише фізично здорові люди, але і ослаблені, у тому числі, діти, особи похилого віку, вагітні та ін. Зокрема, метиловий спирт здатен викликати важкі органічні захворювання нервової системи, шлунково-кишкового тракту, печінки, серцево-судинної системи та очей. Останнє було підставою для заборони використання вказаної речовини у складі незамерзаючих рідин для миття скла автомобілів Постановою Головного державного санітарного лікаря України № 41 від 27.12.2007 «Про заборону виробництва та реалізації населенню засобів догляду за автотранспортом, що містять метиловий спирт (метанол)».

Основним шляхом надходження в організм людини даної групи засобів побутової хімії є інгаляційний. Дані літератури щодо біологічної дії спиртів на організм людини свідчать про їх виражену наркотичну дію, здатність викликати спочатку збудження, а потім параліч нервової системи. При тривалому хронічному впливі значних доз можуть виникати важкі органічні захворювання нервової системи, шлунково-кишкового тракту, печінки, серцево-судинної системи, очей (метанол) [1].

Механізм дії ПАР полягає у впливі на структуру і проникність біологічних мембран, що спричиняє найбільш виражені ефекти з боку центральної нервової системи, органів зовнішнього дихання і крові. При цьому переважна більшість хімічних речовин даної групи має відносно низьку токсичність, вони можуть чинити подразнюючу і резорбтивну дію на шкіру і слизові оболонки, але найбільша їх небезпека проявляється в сенсibiliзуючій дії та здатності викликати алергічні реакції [2].

Забруднення повітря хімічними речовинами при використанні мийних незамерзаючих засобів може носити короткочасний локальний характер, однак завдяки конвекційним повітряним потокам вони можуть розповсюджуватися у повітрі салонів автомобілів та викликати незначне, але стабільне забруднен-

ня. Параметри мікроклімату суттєво впливають на вміст спиртів та ПАР у повітрі, зокрема, збільшення повітрообміну та підвищення його відносної вологості значно знижують їх вміст. Оскільки ПАР на відміну від ізопропанолу та етанолу мають дуже низьку леткість, на даному етапі роботи їх емісію в зону дихання водіїв та пасажирів не вивчали.

В даній роботі розглянута потенціальна можливість виникнення ризиків для здоров'я споживачів при використанні незамерзаючих засобів для миття скла автомобілів шляхом визначення рівнів вмісту основних складових та оцінки їх відповідності токсиколого-гігієнічним вимогам.

Санітарно-хімічні дослідження проведені при моделюванні застосування незамерзаючих засобів для миття автомобільного скла і дотримання при цьому рекомендацій їх виробників щодо умов використання кожного з досліджених зразків. В процесі моделювання проведено відбір та дослідження проб повітря салонів автомобілів під час роботи склоочисників та постійному використанні засобів. Санітарно-хімічні дослідження відібраних проб повітря проводились згідно з методикою визначення спиртів [3].

Нами досліджені незамерзаючі мийні засоби для автомобільного скла виробництва:

1. ТОВ «Нанохем» (Польща) «Turtlewax». Склад: вода, етанол, етиленгліколь, неіоногенні ПАР <0.1%, ароматизатор лимон, барвник голубий.

2. ТОВ «ДелфінІндастрі Україна» (Україна) «Аляска цитрусовий». Склад: вода, ізопропанол, гліколі, амфотерні ПАР <0.5%, ароматизатор, барвник.

3. ТОВ «Ей Джі Ей Дніпро» (Україна) «Незамерзаюча рідина для омивання скла «Hi-Gear». Склад: вода, спирт етиловий, ПАР, ароматизатор, барвник.

4. ТОВ «Lesta» (Литва). Склад: спирт етиловий, ПАР до 5%, ароматизатор, барвник.

Для досягнення поставленої мети проби повітря відбирали в салонах автомобілів різних марок до використання засобів (фон), а потім в процесі їх застосування під час роботи омивачів скла.

Отримані нами результати моделювання умов використання не замерза-

ючих засобів для миття автомобільного скла, свідчать, що їх основні функціональні складові (ізопропанол або етанол) у повітрі салонів автомобілів не виявлено, їх концентрації не перевищують нижні межі визначення відповідних хіміко-аналітичних методів (див. Таблицю 1).

Таблиця 1. Рівні емісії спиртів у повітря салону автомобіля при моделюванні умов застосування незамерзаючих мийних засобів

Номер зразка	Найменування речовини	До застосування (фон), мг/м ³	Під час застосування, мг/м ³	ГДК для атмосферного повітря, мг/м ³
1	ізопропанол	не виявлено (<0,01)	не виявлено (<0,01)	0,6
2	ізопропанол	не виявлено (<0,01)	не виявлено (<0,01)	0,6
3	етанол	не виявлено (<0,01)	не виявлено (<0,01)	5,0
4	етанол	не виявлено (<0,01)	не виявлено (<0,01)	5,0

Примітка: ГДК – гранично допустима концентрація.

Висновок

Виготовлені на основі етилового або ізопропілового спиртів (ізопропанолу або етанолу) досліджені нами сучасні незамерзаючі засоби для миття автомобільного скла за умови дотримання рекомендованих їх виробниками регламентів використання слід віднести до виробів з низьким ступенем ризику для здоров'я людини.

Література:

1. Вредные вещества в промышленности. Справочник для химиков, инженеров и врачей. Изд. 7-е, пер. и доп. В трех томах. Том 1. Органические вещества. Под ред. засл. деят. науки, проф. Н. В. Лазарева и докт. мед. наук Э. Н. Левиной. Л., «Химия», 1976, С.363-369.

2. Бобылева О.А., Герасимова В.Г., Сноз С.В., Шилина В.Ф. Вопросы безопасности для здоров'я человека товаров бытовой химии при проведении государственной санитарно-эпидемиологической экспертизы // Современные проблемы токсикологии. – 2006. – № 4. – С.38-43.

3. Санитарно-химический анализ загрязняющих веществ в окружающей среде : Справочник /М.Т.Дмитриев, Н.И.Казнина, И.А.Пинигина. – М.: Химия, 1989. – 367с.

УДК 12

Політичні науки

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОБУДОВИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Дербас О.А.

*слухачки навчально-методичного центру
післядипломної освіти та підвищення кваліфікації
Дніпровського національного університету ім. О.Гончара
м. Дніпро, Україна*

Ключові слова: дипломатичний протокол, діловий протокол, міжнародні відносини, дипломат.

Актуальність теми. В ході багатовікової практики зовнішніх відносин і дипломатії склалися протокольні та церемоніальні традиції. Для їх успішного функціонування необхідно привести в дію ряд інструментів, одним із яких є дипломатичний протокол. Загальновизнані правила протоколу є основою дипломатичної практики будь-якої країни. Саме дипломатичний протокол регламентує порядок прийому глав іноземних держав, урядових делегацій, представників громадських організацій і ділових кіл. На основі тривалого історичного досвіду він визначає також всі види офіційних дипломатичних контактів, є орієнтиром для організацій державних заходів і приватних зустрічей. В даній статті мова буде йти про ювелірні тонкощі дипломатії та їх вплив на подальший розвиток міжнародних відносин.

Метою нашого дослідження є вивчення та врахування різносторонніх елементів дипломатичних відносин, які використовуються на арені міжнародних відносин з політичною метою.

Виклад основного матеріалу. Родоначальницею дипломатичного протоколу вважається Франція, а її засновником — кардинал Арман Жан дю

Плессі Рішельє (1585–1642 рр.). Разом з тим не менший внесок в розвиток дипломатичного протоколу внесли італійський історик і військовий теоретик Нікколо Макіавеллі (1469–1527 рр.), італійський філософ-гуманіст Франческо Гвіччардіні (1483–1540 рр.), а також нідерландський дипломат Авраам Вікфор, який підготував настільну книгу для дипломатів під назвою «Посол і його функції» [4, с. 25].

Протоколу дотримуються при переговорах, підготовці угод, надаючи їм пишністю та урочистістю більшої поваги до особливо важливих положень цих угод. У політичній та адміністративній структурі протокол відводить кожному своє місце, гарантує всім посадовим особам можливість користуватись його правилами, погоджує спірні питання старшинства, а також суперечності стосовно привілеїв та імунітетів.

Окремо можна виділити діловий протокол, як регламентований порядок зустрічей і проведів делегацій, проведення бесід, переговорів і прийомів, ведення ділового листування, підписання договорів, угод та інші заходи, якого дотримуються менш суворо.

Як свідчить досвід, в потоколі немає дрібниць: кожен жест, рух, слово, дія є важливим елементом того чи іншого заходу. Зважаючи на те, що заходи, як правило, покликані втріщувати суперечності та конфлікти між акторами міжнародних відносин, уміння їх правильно трактувати є важливим моментом [3, с. 15].

Правила поведження в міжнародних відносинах зумовлені не юридичними нормами та обов'язками, а міркуваннями пристойності, взаємної поваги, гостинності, доброзичливості, підкресленої пошани, що поділяється іншою стороною. І держави, які дотримуються міжнародної ввічливості, роблять це за “мовчазною згодою, незважаючи на те, що правила міжнародної ввічливості не є юридично обов'язковими”, - підкреслюється в Юридичній енциклопедії”. Досі немає жодного офіційного кодексу протоколу, а його правила не можуть бути уніфікованими. Складність протоколу саме і полягає у його строкатості та заплутаності.

«Однією з найважливіших складових професійного забезпечення міжнародних відносин, невід'ємним організаційно-політичним інструментом рішення нашим зовнішньо-політичним відомством і закордонними представництвами поставлених перед ними завдань є дипломатичний протокол та етикет [1, с. 3]». Автори книги «Дипломатична церемонія і протокол» Джон Вуд і Жан Серре відзначають, що «в цілому протокол - це сукупність правил поведінки урядів та їх представників офіційних і неофіційних [2, с. 18]».

Згідно з правилами дипломатичного протоколу визначається і поведінка дипломатів у країні перебування, їхній одяг в офіційних випадках: від кольору костюма, його доречності на заході, від висоти підборів може залежати багато [3, с. 52].

Дипломатичний протокол знаходиться на перехресті багатьох наук – історії, культури, релігії, психології, логіки. І всі ці складові необхідно враховувати дипломатичним представникам для побудови дружніх, мирних відносин та за наявності взаємоповаги. Разом з тим, у кожній країні є і певні особливості, зумовлені специфікою національних традицій, соціального ладу, сталих норм поведінки, звичаїв, традицій тощо, які необхідно враховувати.

Господарі країни можуть вітати гостя на таємній мові дипломатії. Наприклад, в Індії існує традиція надягати на гостя вінок, у якому наявність певного виду квітів показуватиме різне ставлення до гостя. В Україні подають хліб- сіль, щоб показати свою привітність і доброзичливість [3, с. 49].

У випадку особливої дипломатії Мадлен Олбрайт прикраса – це також зброя: вона завжди одягає свої відомі брошки на будь-які заходи, щоразу підкреслюючи ними своє ставлення до певних речей. Олбрайт одягала брошку у вигляді орла, коли їхала в країну, де потрібно показати силу; у вигляді метеликів чи квітів, щоб продемонструвати свій позитивний настрій; черепаха і крабів, щоб звернути увагу на необхідність прискорення темпів переговорів [3, с. 9].

Відступ від протоколу або його порушення можуть завдати шкоди честі та міжнародному авторитетові держави, її офіційних представників, а відтак призвести до ускладнень у міжнародних стосунках та небажаних політичних наслідків.

Висновок. Таким чином, дотримання протокольних правил у міжнародному спілкуванні є обов'язковим. Адже їх нівелювання може призвести до конфліктів між державами, напруженості та нанести збитки престижу країни. Дипломатичний протокол – не лише звід правил і традицій, а ще й уміння їх використати. Це тонкий політичний інструмент дипломатії, який підпорядкований цілям зовнішньої політики. Він відображає стан політичних відносин між країнами, а його застосування впливає на стан цих відносин. Саме тому знання та правильне застосування правил протоколу – індикатор дипломатичної кваліфікації, майстерності та рівня професійної і витонченої зовнішньої політики держави.

Література:

1. Чугаєнко Ю.О. Дипломатичний і міжнародний діловий протокол та етикет. Навчальний посібник / Ю.О. Чугаєнко. – К.: Національна академія управління, 2011. –164 с.
2. Вуд Джон й Серре Жан. Дипломатична церемонія і протокол: Принципи, процедура, практика. - Пер. з англ. – М.: Прогрес, 1974. – 250 с.
3. Науменко Г.О. Его величество протокол / Г.О. Науменко. – К.: ООО «Издательский дом «Сімейні справи»», 2007. –178 с.
4. Сагайдак О. П. Дипломатичний протокол та етикет: підручник / О. П. Сагайдак - К.: Знання, 2012. - 262 с.

ПРИОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Морохов О.О.,

*заступник начальника управління аналітичного
забезпечення, стратегічного та поточного
планування – начальник відділу організації
інформаційно-аналітичного забезпечення
Департаменту організації роботи, планування
та контролю Адміністрації Державної
прикордонної служби України
м. Київ, Україна*

Проблема ефективності стратегічного планування в інтересах національної безпеки України тісно пов'язана із широким спектром чинників, які вивчалися рядом вітчизняних науковців. Але, залишаються недостатньо дослідженими підходи до порядку здійснення заходів стратегічного планування в умовах впливу на Україну нових загроз у політичній сфері. Це напряму стосується організаційно-правових засад стратегічного планування із забезпечення безпеки державного кордону.

У контексті даного дослідження – забезпечення безпеки державного кордону України розглядається, як процес захисту національних інтересів на державному кордоні, а також, у якості складової національної безпеки.

Метою доповіді є визначення пріоритетних напрямів щодо підвищення ефективності державної політики, зокрема стратегічного планування в сфері забезпечення безпеки державного кордону України.

На сьогодні, основними документами, відповідно до яких здійснюється стратегічне планування у сфері забезпечення національної безпеки України є: Конституція України, Закони та Укази Президента України з питань забезпечення національної безпеки та оборони, Стратегія національної безпеки, Воєнна доктрина України, Стратегічний оборонний бюлетень, Державна

програма розвитку озброєння та військової техніки; Державна програма реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу [1–7].

Тому, місія та завдання системи забезпечення безпеки державного кордону України (СЗБДКУ) мають відповідати Конституції України, національній системі нормативно-правових актів, що визначають зазначену державну політику та процес стратегічного планування, а також системі обмежень і констант розвитку сектору безпеки, сформованої за результатами укладання Україною відповідних міжнародних угод. Місія має пояснювати загальне призначення СЗБДКУ, визначати статус системи, напрям і орієнтири її функціонування та розвитку в інтересах забезпечення національної безпеки держави, стратегічне бачення її майбутнього. За формування завдань СЗБДКУ важливо визначити її формальні й неформальні завдання, обов'язки та повноваження і взагалі побудувати хоча б приблизну межу області допустимої діяльності СЗБДКУ.

У процесі стратегічного планування передбачена спеціальна процедура стратегічного моніторингу та аналізу – огляд сектору безпеки і оборони, результати якого мають бути основною інформаційною базою для розробки стратегічних документів у сфері національної безпеки. Але чинним законодавством не визначено механізм здійснення цього Огляду. Відсутні єдині підходи до його проведення і формування на його основі відповідних документів. Виняток становили тільки сфера оборони та військового будівництва: згідно зі ст. 9 Закону України «Про організацію оборонного планування», який втратив чинність.

Сучасне стратегічне планування має здійснюватися з метою забезпечення взаємної узгодженості перспективних і поточних державних програм, планів, дій органів державної влади, спрямованих на забезпечення національної безпеки та оборони та їх відповідності засадам державної політики. Відповідно до чинного законодавства планування поділяється на короткострокове, середньострокове та довгострокове [8].

Наразі суттєвим недоліком, притаманним як самій сукупності документів із стратегічного планування, так і процесу їх розробки залишається інерційність. Система забезпечення національної безпеки продовжує зберігати

невідповідність та неадекватність реакції на зміни динаміки процесів, що відбуваються у безпековій сфері, а також суттєву складність, невизначеність та непередбачливість сценаріїв розвитку ситуації.

Сучасними вченими та фахівцями відмічається низький рівень узгодженості стратегічних документів. Зокрема, розробка нормативно-правової бази здійснюється з порушенням базових принципів стратегічного планування, насамперед таких як: системність; багатовекторність; наукова обґрунтованість.

Через це, і СЗБДКУ також не стала гнучкою, спроможною діяти на упередження, активно впливати на внутрішнє та зовнішнє середовище, своєчасно змінювати свої, завдання, пріоритети, структуру, зв'язки та параметри, виходячи з розвитку подій у майбутньому. Водночас динамічна ситуація у сфері національної безпеки та тенденції її розвитку вимагають оперативної та адекватної реакції СЗБДКУ на зміни, що відбуваються. Тому підвищення ефективності державної політики у сфері національної безпеки, зокрема, безпеки державного кордону вимагає удосконалення системи відповідних організаційно-правових засад стратегічного планування.

Пріоритетними напрямками цієї роботи доцільно визначити: завершити наукове обґрунтування та офіційне прийняття категорійно-понятійного апарату у сфері забезпечення безпеки державного кордону України, насамперед, інтегрованого управління кордонами, кризи, кризових явищ; узгодити між собою чинні нормативно-правові акти щодо забезпечення безпеки державного кордону України, насамперед такі, що є суперечливими; уточнити склад, структуру основних суб'єктів та об'єктів інтегрованого управління кордонами, їх повноваження та функції; здійснити гармонізацію системи стратегічних документів у сфері безпеки державного кордону України з аналогічними документами країн – учасниць ЄС; здійснити систематизацію та класифікацію загроз національним інтересам України на державному кордоні; забезпечити уніфікацію та взаємозв'язок державних цільових програм усіх складових сектору безпеки і оборони щодо захисту національних інтересів України на державному кордоні; узгодити систему стратегічних документів у сфері

забезпечення безпеки державного кордону України, механізми її розробки та імплементації з відповідними документами і механізмами інших сфер життєдіяльності суспільства та держави; вилучити з системи нормативно-правових актів у сфері забезпечення безпеки державного кордону України документи, що не підтвердили свою ефективність, дублюють документи різних складових сектору безпеки та оборони, втратили свою актуальність тощо.

Реалізація запропонованих пріоритетних напрямів щодо підвищення ефективності державної політики у сфері стратегічного планування щодо забезпеченням безпеки державного кордону дасть змогу чіткіше окреслити його сутність, закономірності та підвищити рівень захищеності національних інтересів на державному кордоні.

Подальшими перспективами в цьому напрямку доцільно визначити дослідження механізмів (їх прояв на практиці) державного управління процесом захисту національних інтересів на державному кордоні, формування та реалізації державної політики у цій сфері, оцінки їхньої ефективності.

Література:

1. Конституція України : із змінами, внесеними згідно із Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. Харків : Парус. 2008. 48 с.

2. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991. № 1932-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» : Указ Президента України від 14.03.2016 № 92. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26.05.2015 № 287/2015 : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>

5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/52015-18245>

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» : Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/reformi-ta-planuvannya-u-sferi-oboroni/voenna-doktrina.html>

7. Резнікова О. О., Цюкало В. Ю., Паливода В. О., Дрьомов С. В., Сьомін С. В. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України : аналіт. доп. Київ : НІСД. 2015. 58 с.

8. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018. № 2469-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

УДК 351.12.2

Політичні науки

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

*Русинюк М.М.,
аспірант*

*Інституту підготовки кадрів
державної служби зайнятості України
м. Київ, Україна*

Для здійснення політичної модернізації на основі демократичних цінностей важливим фактором, як показує світова практика, є активна діяльність громадянського суспільства на основі принципів довіри і солідарності. Громадянське суспільство може повноцінно розвиватися і функціонувати тільки в публічному просторі. Саме тому на перший план висуваються питання про характер взаємин держави і громадянського суспільства, які можуть відбуватися в публічній сфері, в рамках якої і відбувається процес спільного вироблення рішень з найважливіших соціальних проблем, що зачіпають багато аспектів тієї сфери, в якій відбувається діалог.

Перед тим, як перейти до розгляду сутності громадських об'єднань, слід зазначити, що поняття громадянського суспільства на сучасному етапі, враховуючи тривалість історичних та наукових досліджень, має декілька значень.

У широкому сенсі його трактують як стан відносин між громадянином і державою. Під громадянським суспільством ряд дослідників розуміють історично сформовану, відносно відокремлену від держави сферу суспільних відносин (економічних, соціальних, культурних та інших), де відносини між акторами будуються на основі гарантії економічної і політичної свободи, визнання і захисту природних прав, взаємоповаги і взаємної відповідальності [1,с.85].

Визначення громадянського суспільства у вузькому сенсі багато в чому співвідноситься з традицією західного суспільно-політичного дискурсу, який представляє соціум в трьох вимірах: державний сектор, приватний та громадський, або третій сектор. Тобто, громадянським суспільством іменується саме третій сектор – та частина соціальної реальності, яка самоорганізувалася в громадські об'єднання і діє на основі інституціональних норм.

Громадськими об'єднаннями є один з майданчиків, у межах якого агрегуються інтереси громадян і суспільних груп та транслюються актуальні запити для держави. Ряд концептуальних засад «громадського об'єднання» і форм, які з ним пов'язуються, зокрема «громадської організації», «громадського руху» тощо, відображає Закон України «Про громадські об'єднання» [2]. Під громадськими об'єднаннями розуміються добровільні самоврядні некомерційні формування, створені при громадянській ініціативі, що зорганізувалися на базі спільних зацікавлень для втілення колективних цілей, які містить статут цих об'єднань.

Чинне законодавство вміщує різноманітні визначення «громадського об'єднання». Ст. 1 Закону «Про громадські об'єднання» зазначає, що загальне поняття щодо об'єднань, які створюють фізичні особи та/чи юридичні особи приватних прав задля того, щоб забезпечити захист прав і свобод, суспільні, в т.ч. економічні, соціальні, культурні, екологічні, та інші інтереси, без прагнення отримати прибуток і є «громадським об'єднанням» [2].

Не дивлячись на те, що в чинному законодавстві чітко визначено назву добровільних об'єднань приватного права як «громадські об'єднання», цей термін не є єдиним. В юридичній літературі зустрічаються й інші терміни «громадські організації», «об'єднання громадян», «неурядові організації», «добровільні

організації», «некомерційні організації», «третій сектор». У вітчизняній науці найбільш розповсюдженими залишаються терміни «громадські об'єднання» та «громадські організації», хоча у світовій практиці використовується термін «неурядові організації». Немає однак єдності серед вчених щодо співвідношення вищезазначених термінів. Так, І. Темех стверджує, що громадська організація є багатоаспектною категорією, яка охоплює широке коло явищ: об'єднання громадян, непідприємницька (некомерційна) організація, неприбуткова організація, недержавна (неурядова) організація [3, с.13]. С.С. Юр'єв, досліджуючи громадські об'єднання, доволі часто замінює термін громадські об'єднання на «неурядові» і не наводить будь-яких аргументів на користь останнього [4, с.3]. Є.Є. Додіна розглядає громадську організацію в системі інституції об'єднання громадян, як терміну більш широкого за своїм змістом [5, с.37]. Л. Ємець у дисертаційному дослідженні обґрунтовує вживання терміну «неполітичні об'єднання громадян», під якими пропонує розуміти «сукупність громадських організацій, утворених на добровільних засадах переважно фізичними особами-громадянами України, які не ставлять за основну мету своєї діяльності участь у виробленні політичної волі та підприємстві, а спрямовують зусилля на реалізацію власних або загально визнаних суспільних інтересів» [6, с.8].

На нашу думку, вищезазначені терміни є різними, саме тому їх взаємозаміна є неможливою та недопустимою. Враховуючи наведені позиції вчених і практику застосування термінів, що відображають сутність громадських об'єднань, вважаємо необхідним дослідити дефініції основних понять.

Діяльність громадських об'єднань являє собою систему правового, організаційного та соціального характеру, встановлену адміністративно-правовими нормами, що містять дозволи, заборони і приписи, порядок взаємодії суб'єктів та об'єктів державного управління у сфері діяльності громадських об'єднань, з метою врегулювання й оптимізації управлінських процесів у цій сфері. Доцільно погодитися з В. Чорною та Ю. Олефіренко, що структура адміністративно-правового становища громадського об'єднання, елементами якого є конституційні принципи утворення та діяльності, права й обов'язки,

відповідальність громадського об'єднання, адміністративноправові гарантії їх діяльності на основі критеріїв класифікації громадських об'єднань (характер безпосередніх завдань, сфера і територія діяльності громадського об'єднання, мета створення громадського об'єднання, функції громадських об'єднань тощо), визначають форми і методи діяльності громадського об'єднання [7, с. 248].

Зазначимо, що громадські об'єднання розглядаються державою як інструмент, за допомогою якого можна буде вибудувати сильну демократичну державу і реформувати публічну сферу, що дозволить стабілізувати соціально-політичне життя, завоювати суспільну довіру. Громадські об'єднання характеризують як суспільство, так і державу. Деякі з них займають досить активну позицію і вибудовують відносини з державою. Держава, в свою чергу, визнає необхідність розвитку взаємин з інститутами громадянського суспільства. Таким чином, можна спостерігати взаємну зацікавленість держави і громадських об'єднань в побудові міцних відносин. На практиці такі взаємини можуть мати багатоваріативний характер, здійснюватися з різним ступенем інтенсивності, проте в будь-якому випадку вони так чи інакше виявляють себе.

Найважливішу роль в системі взаємовідносин держави і громадських об'єднань відіграє принцип гласності, який передбачає можливість отримання точної, повної, достовірної інформації, її публічної оцінки, а також її вільне переміщення в суспільстві.

Необхідно також відзначити, що процес управління в громадських об'єднаннях передбачає достатню розвиненість різноманітної соціально-політичної громадської структури, що виражає безліч інтересів в суспільстві. Мається на увазі, перш за все, різноманіття політичних груп, спілок, партій, громадських організацій, груп тиску. Ця структура створює горизонтальні зв'язки в суспільстві і робить його більш динамічним і організованим.

Відповідно до міжнародного пакту про громадянські і політичні права (ст.22), «кожна людина має право на свободу асоціацій з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів. Користування правом на свободу асоціації не підлягає жодним обмеженням, крім

тих, які передбачаються законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення, для захисту прав і свобод інших осіб» [8]. Відповідно до Загальної декларації прав людини «ніхто не може бути примушений вступати в будь-яку асоціацію» (ч. 2 ст. 20) [9].

Право на об'єднання, закріплене в Конституції України, і охоплює різні сфери життя: політичну, економічну, соціальну, культурну та ін. Воно має складну структуру. Стаття 21 «Права громадських об'єднань» Закону України «Про громадські об'єднання» визначає основні цілі громадських об'єднань, що прямо впливає на форми діяльності, формуючи їх. Задля досягнення своєї цілі, громадському об'єднанню надається право:

- вільного поширення даних про роботу, пропагування своєї мети;
- звернення згідно порядку, який визначає закон, до державних та місцевих владних органів, їх посадовців і службовців щодо пропозицій (зауважень), заяв (клопотань), скарг;
- одержання згідно порядку, що визначає закон, публічної інформації, яку мають владні органи, решта розпорядників публічною інформацією;
- взяття участі у порядку, що визначає законодавство, проектуванні актів нормативно-правового характеру, що видають державні та місцеві владні органи і які зачіпають сферу діяльності громадських об'єднань та істотних проблем на державному і суспільному рівні;
- організація мирних зібрань;
- втілення інших прав, не заборонених законодавством.

При цьому, як зазначено у ЗУ «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право:

- « – бути учасником цивільно-правових відносин, набувати майнові та немайнові права відповідно до законодавства;
- здійснювати підприємницьку діяльність, якщо це передбачено статутом, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи

(товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті громадського об'єднання та сприяє її досягненню;

– засновувати для досягнення статутної мети засоби масової інформації;

– брати участь у здійсненні державної регуляторної політики відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [10];

Переходячи до аналізу специфіки громадських об'єднань, слід відзначити, що їх ознаки підлягали детальному аналізу у наукових доробках вчених за різних часів. А.Козирева у своїй статті «Поняття та ознаки громадських об'єднань як суб'єктів публічного управління в Україні» провела аналіз позицій вчених на предмет визначення ознак громадських об'єднань і прийшла до висновку, що у більшості випадків вченими змішуються ознаки та принципи діяльності. Авторка зазначає, що «добровільність створення, самоврядності, вільного вибору території діяльності, рівності перед законом, відсутності майнового інтересу їх учасників, прозорість, відкритість та публічність є саме принципами створення і діяльності громадських об'єднань, а не їх ознаками» [8, с. 463].

Література:

1. Косорукова О.А. Существует ли гражданское общество? Социально-политические науки. № 1. С. 85-86.

2. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572 VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

3. Темех І. Т. Конституційно-правовий статус правозахисник громадських організацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право»; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». К., 2010. 20 с.

4. Юрьев С. С. Правовой статус общественных объединений : автореф. дне. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория права и государства; история права и государства; история политических и правовых учений»; Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. М., 1995. 26 с.

5. Додіна Є. Є. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в

Україні: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Додіна Євгенія Євгеніївна. О., 2002. 174 с.

6. Ємець Л. О. Публічне управління неполітичними об'єднаннями громадян (адміністративно-правове дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне». Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Д., 2009. 20 с.

7. Чорна В. Г. Правовий статус громадських об'єднань. Порівняльно-аналітичне право : наук.-практ. журн. 2013. № 7. С. 247–249.

8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

9. Загальна декларація прав людини (1948). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

10. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» : Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

УДК 364.6

Социологические науки

ПРОБЛЕМА СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ

Власенко К.О.,

Студентка социологического факультета

Харьковского национального университета имени В.Н.Каразина

г. Харьков, Украина

В современной Украине, в связи с нестабильной социально - экономической ситуацией в стране, есть тенденция развития социальных проблем. Это тенденция просматривается не только в количественных приростах уже существующих социальных проблем, но также прослеживается в появлении новых, более серьезных и более сложных в решении социальных проблем.

Содержание понятия социального обеспечения, его параметры формиро-

валятся постепенно по мере развития самой системы социального обеспечения в любом обществе. Оно непосредственно зависит от экономического развития государства и тесно переплетается с политикой и социальным благополучием как работающих, так и неработающих слоев населения. Без эффективного функционирования социального обеспечения не может быть стабильности и прогресса в обществе. В этой связи важное научное и практическое значение имеют изучение механизма формирования системы социального обеспечения, выявление тенденций и противоречий в действии этого механизма. Важно исследовать процесс разработки и принятия законов, государственных программ и решений, выявить факторы, которые влияют на формирование политики государства в области социального обеспечения.

В связи с этим следует отметить, что в Украине современная система социального обеспечения, а также само общество в настоящее время находятся в переходном периоде. Концепция социального обеспечения, а также социальной защиты населения в целом, связанная с новыми политическими и экономическими условиями, всегда находится в процессе корректировки и улучшения. Во многих положениях нет единого мнения среди экспертов. Новая система была построена на основе утвержденных государством концепций и программ. Однако экономический кризис не позволяет полностью их реализовать, поэтому изменения будут реализованы в некоторых частях исходя из их важности для будущей работы системы в целом [1]

На данном этапе развития существует острая проблема, мешающая развитию как украинского общества в целом, так и малым группам и отдельным индивидам. Как бы банально не звучало, но этой проблемой является присущая многим странам - человеческая “жадность”.

Если глубже разбираться, то мы увидим, что на самом деле государство и социальные структуры стараются сделать все возможное, чтобы помочь членам общества, которые оказались в трудных жизненных обстоятельствах. Но проблема в том, что люди, получившие помощь и понимая, что в принципе этой

помощи достаточно, чтобы выжить, начинают нагнать, требуя от государства больше средств на обеспечение.

Эффективное реформирование системы социального обеспечения позволит во многом решить его главные вопросы. В последние годы стратегическим заданием реализации политики социальной защиты населения был совершен переход на адресное предоставление социальной помощи.

В условиях рынка переход к принципу адресности должен осуществляться вместе с процессом замены натуральных льгот на целевые денежные выплаты-компенсации. Замена льгот на денежную компенсацию предусматривает предыдущую инвентаризацию льгот, создание специального реестра определенной категории граждан, которые нуждаются в государственной социальной помощи, где определены такие характеристики как склад семьи, доходы, состояние здоровья, жилищные условия. На основе такой информации можно предоставлять адресную помощь, которая будет иметь характер индивидуализированной по размеру денежной компенсации. [2]

Таким образом, можем сделать вывод: трансформация украинского общества требует реформирования в отношении социального обеспечения населения. Путем адресной помощи, государство сможет минимизировать количество “жадных” людей и акцентировать свое внимание на тех, кто действительно нуждается в помощи.

Література:

1. Электронный ресурс [science-education.ru/ru/article/view?id=19192]
2. Электронный ресурс [<https://studin.ru/all/sociology/socialnoe-obespechenie-v-sisteme-socialnoj-zaschity/problemy-perspektivy>]

РОЛЬ УЧАСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
В НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ РОБОТІ У ФОРМУВАННІ
ЇХ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Корон А.О.

*студентка соціологічного факультету
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
м. Харків, Україна*

В останні роки в Україні зросла кількість суспільних кризових явищ та значно поглибилися соціальні проблеми, перш за все, за рахунок збільшення кількості ВІЛ/СНІД-інфікованих, наркоманів, безробітних, малозабезпечених сімей, вимушених внутрішніх мігрантів та інших, що значно актуалізує значимість соціальної роботи як однієї з найбільш важливих професій, необхідних для сталого розвитку сучасного суспільства []. В сучасних умовах розвитку суспільства успішне вирішення соціальних проблем неможливе без уміння фахівців соціальної роботи оцінювати потреби і ресурси людей, розробляти і впроваджувати соціальні проекти, програми і послуги, визначати ефективність різних форм соціальної допомоги та здійснювати пошук інноваційних методів надання соціальної підтримки, що й зумовлює важливу роль участі соціальних працівників в науково-дослідній роботі (НДР) з метою формування їх сучасних фахових компетенцій, які потребують вільного володіння логікою досліджень у соціальній сфері та методами статистичного і соціологічного аналізу, проектування та прогнозування соціальних явищ і процесів, здатності реалізувати професійні функції з використанням наукових підходів щодо вирішення різних соціальних проблем [1].

Актуальність і важливе значення участі соціальних працівників в НДР з метою формування їх сучасних фахових компетенцій відображено в Законах України «Про вищу освіту» [2], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3], «Про освіту» [4], Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [6].

Крім того, важливість участі соціальних працівників в НДР відзначена в

програмному документі «Положення про дослідження в соціальній роботі» [6] (The IASSW Statement on Social Work Research, 2014), ухваленому членами правління Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи, де акцентується увага на необхідності поєднання навчання і проведення досліджень у соціальній роботі. Відтак, участь майбутніх фахівців в НДР має стати невід'ємною частиною соціальної освіти на всіх її рівнях.

Питання участі в НДР фахівців різних професійних галузей у закладах вищої освіти є дуже важливим з позицій історичних, організаційних та філософських аспектів реалізації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах (ВНЗ), питань організації НДР майбутніх фахівців засобами іноземної мови та важливої ролі інформаційно-комунікаційних технологій у проведенні НДР та її впливу на формування особистості майбутнього фахівця соціальної сфери.

Крім того, дуже значною проблемою в сучасних умовах постає готовність майбутніх соціальних працівників до НДР, теоретичний аналіз якої дав змогу виявити низку суперечностей між наявністю значних проблем у соціальній сфері на сучасному етапі розвитку суспільства та їх недостатнім осмисленням з позицій науки, об'єктивною потребою суспільства в соціальних працівниках, здатних здійснювати НДР та недостатнім рівнем їх готовності до НДР у професійній діяльності, потужним потенціалом суспільно-гуманітарних, фундаментальних дисциплін, практичної підготовки, волонтерської та поза-аудиторної діяльності ВНЗ щодо підготовки соціальних працівників до НДР, недостатнім рівнем її реалізації та необхідністю формування готовності майбутніх соціальних працівників до НДР і відсутністю науково обґрунтованої системи підготовки фахівців соціальної роботи до такої діяльності.

Участь у НДР сприяє формуванню у майбутніх фахівців соціальної сфери організаторських навичок, які проявляються в самостійній організації діяльності щодо цілепокладання, планування, організації власної роботи, реалізації та коригуванні планів.

Уміння використовувати в практичній діяльності методи НДР передбачає виокремлення дослідницьких умінь соціальних працівників адекватно функціям

соціальної роботи, в процесі яких застосовується певний дослідницький інструментарій, зокрема - діагностичні, прогностичні, проєктивні, перетворювальні та комунікативні дії, які вимагають сформованості певних науково-дослідницьких компетенцій, а саме – володіння аналізом специфіки соціокультурного простору та інфраструктури забезпечення соціального благополуччя представників різних груп населення, готовністю досліджувати особливості соціального життя, благополуччя, поведінки різноманітних національно-етичних, статево-вікових, соціально-класових груп; здатністю виявляти, формулювати і вирішувати проблеми у сфері психосоціальної, структурної і комплексно спрямованої соціальної роботи і медико-соціальної допомоги, здатністю визначати наукову і практичну цінність дослідницьких завдань у процесі забезпечення соціального благополуччя населення; готовністю до систематичного використання результатів наукових досліджень для забезпечення ефективності діяльності соціальних працівників, професійної підтримки благополуччя різних груп населення, забезпечення їхнього фізичного психічного і соціального здоров'я, здатністю надавати практичні рекомендації щодо застосування результатів наукових досліджень, готовністю представляти результати НДР у формі звітів, рефератів, статей та здатністю до прогнозування, проєктування і експертної оцінки соціальних явищ і процесів у сфері психосоціальної, структурної і комплексно орієнтованої соціальної роботи [5].

Висновок. Таким чином, можна зазначити, що участь майбутніх працівників соціальної сфери у НДР з метою подальшого формування їх фахових компетенції, потребує певної системи дій педагогічного характеру та вимагає удосконалення підходів до науково-дослідницької підготовки соціальних працівників, зокрема через розробку і впровадження системи професійної підготовки фахівців соціальної роботи до НДР.

Основними навичками НДР, які відіграють значну роль у подальшій діяльності соціальних працівників є методологічні, інформаційно-аналітичні, діагностичні, прогностичні, проєктивні, технічні, організаційні, комунікативні та системно-інформаційні.

Література:

1. Волошенюк В.В. Світовий досвід використання науки та інновацій у стимулюванні сучасного соціально-економічного розвитку / В.В.Волошенюк, В.В.Чорнобаєв // Економічний вісник Нац. гірн. Ун-тету. 2018. № 1. С. 24-36.
2. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
4. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Карпенко О.Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: монографія. Київ: Коло, 2007. 374 с.
6. Указ Президента України [від 25 червня 2013 року № 344/2013](#) «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/stru/conv>
7. The IASSW Statement on Social Work Research, 2014. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.iassw-aiets.org/the-iassw-statement-on-social-work-research-july-2014>.

ОСОБИСТІСНІ РЕСУРСИ І ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Проданова О. М.,

*викладач кафедри загальної та практичної психології
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
аспірант I року навчання спеціальності 053 Психологія
Південноукраїнський національний педагогічний університет
ім. К.Д. Ушинського
м. Ізмаїл, Україна*

Поняття «ресурси» використовується в різних дослідженнях, пов'язаних з вивченням психічної реальності. В останні роки широке розповсюдження в психології здобув ресурсний підхід, який отримав розвиток в гуманістичній психології. Е. Фромм виділяв три психологічних категорії, що позначаються як ресурси людини в подоланні важких життєвих ситуацій:

- надія - те, що забезпечує готовність до зустрічі з майбутнім, саморозвиток і бачення його перспектив;
- раціональна віра - усвідомлення безлічі можливостей і необхідності вчасно ці можливості виявити і використувати;
- душевна сила (мужність) - здатність чинити опір спробам поставити під загрозу надію і віру і зруйнувати їх, «здатність сказати «НІ» тоді, коли весь світ хоче почути «ТАК» [1, с. 93].

У сучасній психології зміст поняття «ресурси» розробляється в рамках розвитку теорії психологічного стресу. В. А. Бодров визначає його наступним чином: «Ресурси є тими фізичними та духовними можливостями людини, мобілізація яких забезпечує виконання його програми і способів (стратегій) поведінки для запобігання або купірування стресу» [2, с. 11-116].

У ресурсної концепції стресу С. Хобфолла, ресурси визначаються як те, що є значущим для людини і допомагає їй адаптуватися в складних життєвих ситуаціях. В рамках ресурсного підходу розглядаються різні види ресурсів, як середовищні, так і особистісні. В. А. Бодров розрізняє ресурси людини у

відповідності з їх роллю в регуляції процесів подолання стресу: особистісні, соціальні, психологічні, професійні, фізичні і матеріальні [2].

С. Хобфолл до ресурсів відносить: матеріальні об'єкти (дохід, будинок, транспорт, одяг, об'єктні фетиші) і нематеріальні (бажання, цілі); зовнішні (соціальна підтримка, сім'я, друзі, робота, соціальний статус) та внутрішні інтраперсональні змінні (самоповага, професійні вміння, оптимізм, самоконтроль, життєві цінності, система вірувань та ін); психічні і фізичні стани; вольові, емоційні і енергетичні характеристики, які необхідні (прямо або побічно) для виживання або збереження здоров'я у важких життєвих ситуаціях або служать засобами досягнення особисто значущих цілей [3, с. 519].

Однією з підстав ресурсного підходу є принцип «консервації» ресурсів, який передбачає можливість людини отримувати, зберігати, відновлювати, примножувати і перерозподіляти ресурси у відповідності з власними цінностями. За допомогою такого розподілу ресурсів людина має можливість адаптуватися до варіативних умов життєвого середовища.

Очевидним є те, що різні ресурси відіграють різну роль в адаптації людини і подоланні важких життєвих подій. Найбільш значущими, в контексті подолання є особистісні і психологічні ресурси. Л. В. Куліков до найбільш вивчених особистісних ресурсів відносить активну мотивацію подолання, ставлення до стресу як до можливості придбання особистого досвіду і можливості особистісного зростання; силу Я-концепції, самоповагу, самооцінку, відчуття власної значущості, «самодостатність»; активну життєву установку; позитивність і раціональність мислення; емоційно-вольові якості; стан здоров'я [4, с. 212-219].

Велика частина перерахованих якостей відображає характеристики психологічно здорової особистості, виділені В. В. Дубровіною: самодостатність, інтерес людини до життя, свободу думки та ініціативу, захоплення якою-небудь областю наукової і практичної діяльності, активність та самостійність, відповідальність і здатність до ризику, віру в себе і повагу іншого, розбірливість в засобах досягнення мети, здатність до сильних почуттів

і переживань, усвідомлення своєї індивідуальності та радісне здивування з приводу своєрідності всіх оточуючих людей, творчість у різних сферах життя і діяльності [5, с. 55]. Поняття «психологічне здоров'я», на думку В. В. Дубровіної, відноситься до особистості в цілому, на відміну від терміна «психічне здоров'я», який має відношення, перш за все, до окремих психічних процесів і механізмів. Психологічне здоров'я розглядається в тісному зв'язку з вищими проявами людського духу і дозволяє аналізувати власне психологічний аспект проблеми психічного здоров'я на відміну від медичного, соціологічного, філософського та інших аспектів.

Змістовно «вищі прояви людського духу», найбільш адекватно розкриваються в понятті «життестійкість», введеному в науковий апарат С. Мадді. Життестійкість визначається автором як інтегративна характеристика особистості, відповідальна за успішність подолання особистістю життєвих труднощів. Життестійкість («hardiness») припускає психологічну живучість і розширену ефективність людини, будучи показником психічного здоров'я людини.

В інтерпретації С. Мадді життестійкість включає три порівняно автономних компонента:

- залученість в процес життя – переконаність у тому, що участь у цих заходах дає максимальний шанс знайти щось гідне і цікаве для особистості. В основі залученості лежить впевненість у собі – сприйняття людиною своєї здатності успішно діяти в тій чи іншій ситуації (самоефективність);
- впевненість у підконтрольності значущих подій свого життя і готовність їх контролювати – переконаність у тому, що боротьба дозволяє впливати на результат подій. На рівень контролю впливає стиль мислення (індивідуальний спосіб пояснення причин подій, що відбуваються);
- прийняття виклику життя – переконаність людини в тому, що всі події, які відбуваються з нею, сприяють її розвитку за рахунок набуття досвіду. Прийняття виклику (ризик) – це відношення людини до принципової можливості змінюватися [6, с. 92].

У вітчизняних дослідженнях також виділяються види ресурсів людини, що розкривають зміст поняття «життєстійкість». Так, в якості важливих інформаційних та інструментальних ресурсів людини позначають: здатність контролювати ситуацію; використання методів або способів досягнення бажаної мети; здатність до адаптації, інтерактивні техніки зміни себе й навколишнього середовища; здатність до когнітивної структуризації і осмислення ситуації [6].

В якості одного з компонентів життєстійкості Л. А. Александрова визначає особистісні ресурси, що виділяються С. Мадді, які на рівні реалізації забезпечені розвиненими стратегіями подолання. В якості другого компонента позначається сенс, що визначає вектор цієї життєстійкості і життя людини в цілому. Як окремий компонент життєстійкості Л. А. Александрова виділяє гуманістичну етику, задає критерії вибору сенсу, шляхи його досягнення та вирішення життєвих завдань, виводячи нас до проблематики психологічного здоров'я [7, с.83-84].

В теорії психологічного здоров'я в якості визначальних його критеріїв розглядаються спрямованість розвитку і характер актуалізації людського в людині. У екзистенціальній психології психічне здоров'я описується через поняття «прагнення до сенсу». Згідно концепції Ст. Франкла, рушійною силою поведінки є прагнення знайти і реалізувати наявний у зовнішньому світі сенс життя [1, с. 98].

Психічно здорова людина, за В. Франклом, розвивається в напрямку вільного самовизначення свого індивідуального життя, виходячи з усвідомлення природньої заданості і прагнення до сенсу). Таким чином, здорове психічне функціонування наділяється самостійною цінністю, і ознакою його є зрілість ціннісно-сміслового виміру особистості.

Багаторівнева модель психічного здоров'я була запропонована Б. С. Братусем, в ній виділено кілька рівнів структури особистості, кожному з яких відповідає своє розуміння психічного здоров'я [8, с. 72].

Так, рівень особистісного здоров'я позначений як вищий рівень психічного здоров'я, який визначається якістю смислових відносин людини. Рівень індивідуально-психологічного здоров'я проявляється в здатності людини побудувати адекватні способи реалізації смислових прагнень. Рівень

психофізіологічного здоров'я визначається особливостями внутрішньої, мозкової, нейрофізіологічної організації актів психічної діяльності.

Згідно Б. С. Братусю, кожен з даних рівнів, маючи свої критерії, повинен мати і свої закономірності протікання. Отже, незважаючи на взаємозв'язок і взаємообумовленість рівнів, можливі найрізноманітніші варіанти їх розвиненості, ступеня та якості їх здоров'я. Інакше кажучи, психічне здоров'я, яке є багаторівневим утворенням, може страждати на одних рівнях при відносній збереженості інших. Б. С. Братусь визначає нормальний і аномальний розвиток. «Нормальний розвиток – це такий розвиток, що веде людину до набуття нею родової людської сутності» [8, с. 50-51]. Автор вказує умови (які одночасно є і критеріями) нормативного розвитку. Ними є ставлення до іншої людини як до самоцінності, як до істоти, уособлюючій в собі потенції роду «людина» (центральне системо утворююче відношення); здатність до децентрації, самовіддачі та любові, як способу реалізації цього відношення; творчий характер життєдіяльності; потреба у позитивній свободі; здатність до вільного волевиявлення; можливість самопроекування майбутнього; внутрішня відповідальність перед собою та іншими, минулими і майбутніми поколіннями; прагнення до набуття загального сенсу свого життя.

В. Д. Шадриков використовує поняття «духовний стан» – стан, який формується на основі духовних цінностей особистості та прагнення дотримуватися цих цінностей. Духовний стан характеризується розширенням свідомості, активним включенням в процес осягнення істини підсвідомості, у зв'язку з чим значно підвищуються можливості розуміння проблеми; гармонізацією особистості, усуненням суперечностей із навколишнім середовищем, зосередженням на досягненні істини, внутрішньою рівновагою, позитивним поглядом на життя, посиленням волі та її контролю з боку особистості; переходом до образного мислення, високою продуктивністю уяви, що розширює інформаційну ємність свідомості; відчуття внутрішньої активності, єднанням розумових, моральних, духовних якостей, прагненням до духовного прогресу та ін. На противагу «духовного стану» пропонується розглядати «клінічний стан», що характеризується фіксацією на ідеї, однобічною спрямованістю мислення та емоцій, звуженням свідомості.

Духовний стан одночасно є і мотиваційним станом, але на відміну від біологічних мотивацій це буде духовна мотивація, породжувана духовними цінностями особистості [9, с. 422]. Здорова особистість – особистість, духовно розвинена, морально орієнтована.

Отже, зміст поняття «психологічне здоров'я» може бути проаналізований з точки зору ресурсного підходу. Для кожного онтологічного виміру людини (за В. Франклом) і відповідних їм рівнів психічного здоров'я (за Б. С. Братусем) можуть бути визначені змістовні характеристики, що відображають ті чи інші психологічні ресурси людини. Разом з тим до власне особистісних ресурсів можуть бути віднесені характеристики індивідуально-психологічного та особистісного рівнів здоров'я.

Параметри і змістовні характеристики психологічного здоров'я необхідно розглядати як систему. Системний підхід відкриває можливості дослідження психічної реальності з урахуванням комплексу детермінант, джерелом яких є дійсність конкретної людини, представлена в змісті реальної діяльності, в самій діючої особистості, у пережитій тут і зараз реальності. На цій підставі взаємодія людини і життєвого середовища виглядає як безперервний процес просторово-часового «розгортання» людини, представленого в змісті і спрямованості діяльності в реальних життєвих ситуаціях, що забезпечує відповідність способу життя мінливого в процесі життєдіяльності образу світу за допомогою трансформації ціннісно-сислової підсистеми особистості.

Таким чином, особистісні ресурси можуть бути представлені як система здібностей людини до усунення протиріч з життєвим середовищем, подолання несприятливих життєвих обставин за допомогою трансформації ціннісно-сислового виміру особистості, що задає її спрямованість і створює основу для самореалізації.

Література:

1. Франкл В. Человек в поисках смысла. М.: Прогресс, 1990. 175 с.
2. Бодров В. А. Проблема преодоления стресса. Ч. 2. Процессы и ресурсы преодоления стресса // Психол. журн. 2006. Т. 27. № 2. С. 113–122.

3. Hobfoll S. E. *Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress* // *American Psychologist*. 1999. Vol. 44 (3). P. 513–524.
4. Куликов Л. В. *Психогигиена личности*. СПб., 2004. 464 с.
5. *Практическая психология образования: учеб. пособие* / под ред. И. В. Дубровиной. СПб.: Питер, 2004. 592 с.
6. Мадди С. Р. *Смыслообразование в процессе принятия решений* // *Психологический журнал*. 2005. Т. 1. № 6. С. 87–101.
7. Александрова Л. А. *О составляющих жизнестойкости личности как основе ее психологической безопасности в современном мире* // *Известия Таганрогского гос. радиотехн. ун-та*. 2005. Т. 51. № 7. С. 83–84.
8. Братусь Б. С. *Аномалии личности*. М.: Мысль, 1988. 302 с.
9. Шадриков В. Д. *Духовные способности* // *Психология личности в трудах отечественных психологов*. СПб., 2000. С. 420–426.

УДК 330.87:141.7:821.161.2.09(092)Фра
К84

Філософські науки

ВІЗІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ, ЗА І.Я.ФРАНКОМ

*Круглій Б.В.,
аспірант кафедри філософії ім.В.Г.Скотного
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені І.Франка
м. Дрогобич, Україна*

І.Франко не тільки талановитий письменник та публіцист, але й автор ряду праць, в яких піднімаються важливі політичні, економічні, соціальні проблеми з метою покращення життя та добробуту народу.

Соціально-економічній проблематиці науковець присвятив велику кількість робіт, які висвітлюють ряд актуальних питань, серед яких бідність та неосвіченість селян та робітників, махінації банків та лихварів, неефективне сільське господарство, великі податки та низькооплачувана праця, що приводять до розорення селянсь-

ких господарств та нужденного життя народу. Письменник намагається не просто окреслити причини такого стану речей, але й віднайти способи їх подолання.

І.Франко вказує на невіддільність економіки від інших галузей народного життя, як основи гармонійного розвитку суспільства. Економічні питання нерозривно пов'язані з добробутом народу є «грунтом народного життя, отже і народної політики» Де господарство народне і приватне на належному рівні, там добра освіта, суди і уряди, «добрий розвій усієї народної сили»[1, ст.523].

Однією з найважливіших проблем простого народу є низький рівень життя робітників, які все життя змушені важко працювати для забезпечення елементарних потреб, нестерпні умов праці та проживання, погане харчування, травми на виробництві, неналежне медичне забезпечення, урізання зарплати за будь-яку провину і навіть відсутність постійного фабричного статуту, який би захищав їх права не дають змоги домогтися належного рівня життя та охорони здоров'я, освіти і духовного росту для себе і своїх дітей. [2, ст.35]

Для покращення рівня життя та умов праці І.Франко пропонує перш за все організувати каси взаємодопомоги, фонди інвалідів та інші подібні «гуманітарні інституції», які б забезпечили права людей на захист життя та здоров'я. Він бореться за покращення умов праці, скорочення робочого дня та забезпечення можливостей для особистісного розвитку.

Однією з причин нужденного стану Галичини І.Франко бачить у наймі на роботу чужинців, від чого держава зазнає потрійної шкоди: не ґрунтовно і посередньо зроблена робота, гроші, які йдуть в чужі руки та зубожіння власних робітників, що зумовлює втрати національних компаній та збитки для краю.

Ще більше, ніж робітники потерпають селяни русини, які через «обдирання і розорення» - основу політики Габсбургів за всі 100 років австрійського панування в Галичині, не отримали навіть тих «кусочків, які діставались іншим народам»[3, ст.124]

Не зважаючи на те, що держава сплачує досить великі податки, дуже мало витрачається коштів на піднесення економіки та розвиток Галичини. [4, ст.222]. Видатки на лікарні і хворих постійно зменшуються, для економії коштів прийнято

закон за яким смертельно хворих «викидали із шпиталів», деякі з них змушені помирати на вулиці. Видатки на освіту русинів є також надзвичайно мізерні, І.Франко наводить приклад, що лише на польські театри витрачено грошей в шість разів більше, ніж на всю освіту в Галичині. Витрачаються кошти на ремонт і будівництво доріг, на регуляцію рік, які зачіпають переважно малі річки, які протікають через власність того чи іншого дідича, а те що би принесло користь цілому краю ігнорується. А дрібні сільські та міські господарства не отримують взагалі нічого.

Ще однією проблемою, яку необхідно, на думку І.Франка, негайно вирішувати є занепад рільництва. Єдиним способом вирішення цієї проблеми, урядовці бачать у дешевому кредиті. Не звертаючи увагу на вирішення ряду інших важливих питань, таких як: відсутність лісів і пасовиськ, роздрібнення ґрунтів, гнітючі податки. Всякі інші реформи, які могли б зарадити селянським господарствам, але зачіпали інтереси, представлених в сеймі великих землевласників залишено без розгляду, а виступи представників польського і руського селянства, щодо захисту їх інтересів, визнано такими, які пробуджують «ненависть і зависть одних суспільних верств до других» [5,ст166]

Для порятунку селян організований банк крайовий. Науковець робить спробу відкрити селянам очі на справжню суть всіх банків, які закладались для селян, детально аналізує історію створення і програму цієї фінансової інституції. С.Злупко вважає, що І.Франко мав змогу спостерігати банківську діяльність на етапі становлення, а отже, оцінити належним чином й соціально-економічні наслідки в зародку» [6, с. 118]. Перше з чим зустрічається селянин це надзвичайно довга і дорога процедура отримання кредиту та великі процентні ставки, які є неприйнятними. Адже всякий грошовий кредит є шкідливим для економічного розвитку селянина, оскільки заганяє його в ще більші борги та приводять до банкрутства.

Борги селян призводять до відбирання ґрунтів, що перетворює селянина із господаря на жебрака. І.Франко приводить приклад декількох сіл, які завели в себе каси громадські і самі допомагають потребуючим селянам. Він також підтримує думку Володимира Барвінського про необхідність натуральних кредитів: зерном, худобою, знаряддям господарським, а не грошима. [7,ст.277].

І.Франко виступає за націоналізацію землі, беручи за основу книгу Генрі Джорджа «Поступ і бідність», яка була популярною в Америці і європейських країнах, він робить спробу застосувати основні постулати цієї книги в Галичині: земля не повинна бути нічиєю власністю, а тільки надаватись в користування родині чи колективу; недопущення чужинців до володіння землею, встановлення мінімум і максимум об'єму рілничих земель в одних руках для забезпечення нормального функціонування сільських господарств.

Власники більших земельних господарств повинні скласти декларації щодо кількості землі, та частина яка перевищує максимум повинна за певну плату перейти тим господарствам, які її потребують.

І.Франко ставить за приклад господарку фільваркову, як єдиний спосіб вирватись із бідності. Селяни, маючи в своєму управлінні досить землі, об'єднавшись, змогли б гідно обробляти землю, годувати худобу та й спільно закупити машини для обробітку землі. Всі права того, хто вступає в таку рілничу спілку повинні бути захищені, а вартість всього його майна порахована, щоб він нічого не втратив, коли б вона розформувалась, всі члени діставали б однакове утримання, а прибутки би розділялись згідно внеску кожного з учасників. Уряд міг би надати податкові пільги для новостворених підприємств, хоча б такі, як для фабрик. Найбільшу проблему І.Франко вбачає в пошуку людей освічених і інтелігентних, які б могли б керувати фінансовими та господарськими справами спілки так, щоб ніхто не був скривджений. [8,ст.179]

В фільварковому господарстві не всі люди повинні бути зайняті у польових роботах, дехто міг би зайнятись ремеслами, крім того залишався час на освіту і на читання книжок. Синичич Г.В вважає, що фільваркові господарства – це міні-модель майбутнього суспільного устрою, народним ідеалом до якого варто прагнути. [9]

І.Франко впевнений, що необхідно надати селянам хоча б основи економічних та політичних знань, вказуючи їм способи захисту від ганебної експлуатації, які допомогли б з «робочої худобини» стати громадянином.

Отже, говорячи про економічний розвиток необхідно звернути увагу на такі моменти, як удосконалення промисловості, адже через відсутність переробних підприємств витрачаються великі кошти на переробку сировини за межами краю. Торгівля і кредит також повинні бути в руках народу, бо «жидівська і загалом чужа торгівля» несе велику шкоду для розвою цілого народу, а без кредиту неможливий розвиток будь-якого господарства. Усунення з торгівлі непотрібних посередників, які збагачуються на праці селян та сприяють подорожчання продуктів, відкриття державних елеваторів для закупівлі та зберігання селянського зерна, державна власність великих гуртових складів, де б державний контроль зробив би неможливим погану якість товарів та шахрайство з цінами, а державна власність копалень нафти і земного воску принесла б прибутки краю, а не «заграничним спекулянтам».

Безсилля економічне провокує безсилля політичне. Самоврядування краю потребує хоча б 300 свідомих та незалежних громадян для створення громадської думки, які б змогли не просто відстояти свої інтереси, але й захистити інтереси всіх землеволодінь в краї.

Іван Франко вважає вирішення економічних питань передумовою розвитку самосвідомості народу його поступу на шляху до свободи. Науковець стверджує, що «економічне питання таке важне, таке основне, що й при справі політичної самостійності всякого народу не те що проминути його не можна, але треба класти його як вихідну точку» Неможливо говорити про економічну самостійність нації без самостійності економічної, «...національно економічні питання самі собою, з залізною консеквенцією пруть усяку націю до виборювання для себе політичної самостійності» [10, ст. 279].

Література:

1. Франко І. Народна програма/ І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 44. – Кн.2. – С.521-549.
2. Франко І. Чого ми вимагаємо/ І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 44. – Кн.1. – С.34-42.
3. Франко І. Письма из Галиции / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 44. – Кн.1. – С.122-129.

4. Франко І. П'ять літ нашої крайової господарки / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 44. – Кн.1. – С.210-243.
5. Франко І. Банк крайовий / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 44. – Кн.1. – С.163-180
6. Злупко С.М. Іван Франко – економіст // С.М. Злупко. – Львів: МП "Слово", 1992. – 206 с.
7. Франко І. Реорганізація банку крайового / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 44. – Кн.1. – С.273-280
8. Франко І. Я. Що таке громада / Іван Франко // Зібрання творів : у 50-ти т. — К. : Наукова думка, 1986. — Т. 44. — Кн. 2. — С. 175—181.
9. Синичич Г.В. Концепції економічного розвитку українського суспільства (за публіцистикою Івана Франка) [Електронний ресурс] / Г.В. Синичич, А.М. Яценко // Львівський національний університет імені Івана Франка. – Режим доступу: <http://gisap.eu/node/271>
10. Франко І. Поза межами можливого / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 45. – 547с.

Філософські науки

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ФРАНЦІЇ

Овчаренко Е.Г.

учень 11 класу

Григор'єва С.О.

учитель німецької мови

*Комунальний заклад «Полтавський обласний науковий
ліцей-інтернат II-III ступенів імені А.С.Макаренка»*

Полтавської обласної ради

с.Ковалівка Полтавський р-н Полтавська обл. Україна

XXI століття – це час бурхливого розвитку науки і техніки, швидких змін і глобальних викликів. На часі формування людини нового типу, яка має

орієнтуватися у безмежному просторі світової інформації, повинна вміти її осмислювати, аналізувати та формувати своє ставлення до неї.

Ця людина є освіченою, високоморальною, здатною приймати гнучкі рішення, аргументовано висловлювати свої думки, критично мислити. Лише такий тип мислення може бути передумовою успішної життєдіяльності в сучасних умовах.

Багато науковців зійшлися на думці, що запорукою виховання такої людини є якісна філософська освіта.

Як зазначає сучасний німецький філософ і релігієзнавець Йоахім Каль: «Чим складніші часи, ризикованіше життя, чим важчим є творення стабільної індивідуальності, чим крихкіші міжособистісні стосунки, тим більша потреба у філософській орієнтації, у філософській освіті» [1].

Більшість європейських країн демонструють розуміння необхідності впровадження філософії у систему шкільної освіти. Також у США, Канаді, Південній Кореї та інших країнах активно запроваджується програма «Філософія для дітей» М. Ліпмана.

Впровадження курсу філософії у школу стимулює дискусії, насамперед серед зарубіжних науковців. В цілому суперечки зводяться до того, *що* саме має викладатися в школі: історія філософії чи філософування, *як* це слід робити і з *якого віку* починати долучати дітей до філософії.

На відміну від інших країн, в освітньому просторі України питання навчання філософії в школі залишається малоактуальним. Обговорення відбувається здебільшого лише щодо програми Ліпмана «Філософія для дітей», хоча існують інші альтернативні форми навчання. Недостатньо висвітлюються питання щодо доцільного змістового та методичного наповнення заняття.

Тому вважаємо за доцільне вивчення досвіду інших країн щодо впровадження філософії в систему шкільної освіти з метою пошуку шляхів залучення українських школярів до філософії.

Однією з таких країн є Франція. У Франції філософія є обов'язковим предметом у школі ще з часів Наполеона. Випускні экзамени у французьких

гімназіях починаються саме з філософії, яку тут називають «королевою всіх екзаменів» [2].

Філософія покликана навчити дитину логічно мислити та вміти аргументувати свої думки. Головна мета вивчення філософії у Франції – формування у дитини незалежного критичного мислення, що сприяє появі чіткої громадянської позиції.

На початку ХХІ століття Франція пережила кризу у системі шкільної філософської освіти. Сутність дискусії науковців зводилася до існування двох точок зору на філософію в цілому і на особливості викладання філософії як дисципліни у гімназії [3].

Згідно першої точки зору, філософія є насамперед практичним філософуванням, культурою мислення, хоча і пов'язана з певними традиціями та має свою історію.

Прихильники іншої точки зору вважали, що у викладання філософії слід більш ретельно вивчати філософські традиції, авторські теорії, філософські поняття, тобто орієнтуватися насамперед на історію філософії.

Кожна із сторін приводить свої аргументи, але, на думку болгарського науковця Б. Знепольського, обидві концепції мають свої недоліки. З одного боку, викладання філософії не має за мету передати глибокі знання з історії філософії, в її завдання не входить чітке тлумачення окремих понять. Вона повинна розвивати здатність до філософування, уміння критично мислити без огляду на авторитети та без обов'язкового використання дефініцій.

Проте, як стверджує Знепольський, це може привести до «філософського анархізму», так як, якщо не звертатися до історії філософії, викладання може звестися до розпаду на ряд довільних інтерпретацій, які буде важко зрозуміти, співставити чи оцінити [3].

Інший підхід полягає насамперед в орієнтуванні на історію філософії. Однак при цьому виникає небезпека у представленні філософії як науки, що має сформований і усталений корпус знань, що піддається вивченню і відтворенню.

На думку французького філософа Паскаля Енжеля, криза французької

моделі викладання філософії полягає саме в нехтуванні історією філософії, яка має бути істинним предметом філософії в школі. Проблема ж полягає в тому, що не враховуються можливості різних підходів до її розуміння [3].

Знепольський наголошує, що історію філософії слід розуміти не як список авторів, упорядкований у хронологічній послідовності, а як «...історію певних значимих проблем, дефініцій та рішень» [3]. У такому випадку завдання викладання полягає в реконструюванні певних історично значимих проблематик. Цей процес реконструкції якраз і передбачає момент свободи і креативності, так як вимагає критичної оцінки різних позицій.

Крім того, французький філософ П'єр Анрі Тавуайо радить зважати на деякі об'єктивні соціальні фактори. Мова йде про розпад філософії на ряд опозицій, які важко узгоджуються між собою. З поміж іншого він виділяє опозицію між академічною філософією, яка претендує на науковість і дотримується визначених термінологічних стандартів, і популярною, яка поширюється інтелектуалами з використанням засобів масової інформації.

На думку Тавуайо, це може привести до певної дезорієнтації і втрати відповідних точок. Вихід з даної ситуації науковець вбачає у створенні строго аргументованої програми, яка б зменшила свавілля і невизначеність у викладанні [3].

Проте, з метою зацікавлення дітей вивченням філософії вважаємо за доцільне не лише розглядати моделі шкільної освіти, а й звертати увагу на філософські твори для дітей, автори яких популяризують філософію і можуть демонструвати дидактико-методичні прийоми практичного філософування з дітьми.

Одним із таких авторів є французький філософ та видавець, автор серії книг для дітей «Маленькі Платони», Жан-Поль Монген. У своїх книгах він знайомить дітей з відомими філософами. «Для мене філософія – завжди щось конкретне. Адже філософія – це завжди зустріч» [4], – наголошує він. На його думку, саме із зустрічі Платона і Сократа почалася філософія, пізніше – Арістотеля і Сократа, і ця низка зустрічей триває і до сьогодні.

Монген вважає, що «кожен філософ відкриває для себе філософію, знайомлячись з її майстрами» [4]. Саме тому він вирішує представляти дітям філософію у зв'язку з самими філософами.

Справжнім революціонером у поглядах на систему дитячого виховання та навчання вважають філософа Оскара Бреніф'є – експерта ЮНЕСКО, директора Паризького інституту практичної філософії. Автор через свої книги із серії «Мистецтво мислити» пропонує батькам не давати дітям готові відповіді, а змалечку розвивати здатність думати [5].

При лаконічності викладу філософ порушує масштабні теми, що стосуються еволюції, смерті, старіння, любові, расизму, багатства та бідності.

Як бачимо, теоретичні питання практичного філософування з дітьми є досить актуальними у французькому освітньому середовищі.

В Україні ж філософія не належить до предметів шкільної програми. Окремі аспекти філософії та історії філософії можуть бути предметом розгляду під час викладання спецкурсів, предметів за вибором, факультативів. Відомі окремі авторські програми спецкурсів, які розглядають деякі питання історії філософії [6].

У 2019 році Інститутом модернізації змісту освіти схвалено програму курсу за вибором «Основи критичного мислення», метою якого є формування здатності людини аналізувати інформацію, події і факти та критично їх оцінювати, формувати власну позицію з того або іншого питання і захищати, обґрунтовувати її, знаходити нові ідеї. Однак цей курс не є обов'язковим і рекомендований лише для учнів профільних класів соціально-гуманітарного напрямку.

У зв'язку із вищесказаним, вважаємо за необхідне наголосити на доцільності продовження дискусії щодо запровадження філософії в систему шкільної освіти України.

Література:

1. Joachim Kahl. Eine Kritik an Jostein Gaarders "Sofies Welt" [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.gkpn.de/sophie.htm>

2. Строганова А. Зачем французских школьников учат философии [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://ru.rfi.fr/frantsiya/20190621-zachem-frantsuzskikh-shkolnikov-uchat-filosofii>

3. Знепольский Б. Как преподается и как должна преподаваться философия (французская дискуссия) // Отечественные записки. — 2002. — №2 [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/2002/2/kak-prepodaetsya-i-kak-dolzhna-prepodavatsya-filosofiya>

4. Наранович С. «Для меня Платон – матрица философии» [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://gorky.media/context/dlya-menya-platon-matritsa-filosofii/>

5. Толкачева Е. Преподавание философии в школе: зачем и с помощью чего [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://newtonew.com/school/philosophy-in-school>

6. Настенко Н. В. Потяг до філософії у школах Полтавщини // Постметодика . – 1996. – №3(13). – С. 18 – 19.

УДК 128

Філософські науки

ПРОБЛЕМА СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ У ФІЛОСОФСЬКОМУ СВІТОГЛЯДІ

Хоменко К. О.,

*студентка факультету комп'ютерних наук,
Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна*

Життя на межі смерті, втрата, пошук сенсу життя – ситуації, які у філософії згадувались частіше та глибше за всі інші. Кожен хоча б раз замислювався про смерть. Гідно померти, боротися зі смертю, та, коли є шанс, допомагати побороти її іншим – це важливе та потрібне вміння для кожної людини. Життя та смерть – вічні теми філософського світогляду. Людина – істота, яка усвідомлює свою смертність і те, що вона несе відповідальність за своє життя та життя інших людей. У цьому полягає цінність людського

існування. Сократ говорив, що той, хто відданий філософії, тільки й займається «вмиранням та смертю» [1]. Саме філософи найбільше бояться загибелі, так як вони міркують про неї, а потім з честю приймають її.

У людському розумінні безсмертя можна поділити на декілька видів:

1. Релігійне безсмертя – людина після смерті не зникає, а продовжує своє буття, але вже у нелюдській іпостасі. Таких позицій дотримуються християнство, іслам та інші релігії.

2. Філософсько-релігійне безсмертя – вічне безособистісне перевтілення людського «Я». Людина перетворюється на різних живих істот та характерним таким перебіг є для буддизму та деяких античних філософських течій.

3. Світське (буденне) – безсмертя не може бути тілесним, тіло завжди є смертним.

Одним із потужних, абсолютних обмежувачів людини є смерть. Скінченність дає сенс людському існуванню, підштовхує на звершення, які назавжди залишаться у людській пам'яті. Мислителі у світовій культурі зверталися до цієї теми, відзначали різне ставлення людей до неї у різні часи. Іншим часом люди зовсім не боялися смерті: вони змогли протистояти загрозі фізичного знищення. Людство вигадало безліч традицій, які допомагають подолати страх смерті та знайти душевний спокій.

Філософія не дає однозначної відповіді на питання про сенс буття, вона сприяє особистому осмисленню життя, допомагає знайти сенс у цьому та зміцнити волю до життя у майбутньому. Знайти його потрібно кожній людині, що живе на землі, адже саме у ньому полягає сенс її життя, сенс смерті та безсмертя. Творче безсмертя – це створення творів мистецтва, літератури і предметів, корисних для інших людей. Присвятити себе досягненню спільної мети, знайти себе в індивідуальній творчості – сутність психологічного стану під час спроби затвердити свої діяння. Після смерті завжди залишається створена культура, духовні та матеріальні цінності, які були створені за життя.

Продукти людської діяльності як раз є найкращим продовженням біологічного життя, надії на безсмертя лише ілюзорні. Людина знає про

існування смерті, але й безсмертя постає реальним моментом та фактором людського життя. Це означає, що життя набуває завершеності через сенс смерті, але й завершеність передбачає наявність зв'язків, що виводять обмеженість життя за її власні межі, у певну безперервність і тривалість.

Багато тисячоліть усі світові релігії говорять про можливість досягнення людиною безсмертя. Відомо безліч випадків так званого «життя після смерті», але й тут думки розходяться: одні вважають, що це свідчення практичних лікарів, інші, що якщо людина не виконала свого призначення, то їй дається ще один шанс. Смерть є неминучим завершенням життя організму. Кожна особистість рано чи пізно починає осмислювати питання смерті та безсмертя. Коли смерть наближається, велич усього пережитого раніше подвоюється, життя, здається, наповнюється чимось новим, ще небаченим досі; сенс життя постає зовсім в іншому світлі.

А все ж таки, людське безсмертя, скільки б про нього не мріяли люди, існує лише у нашій свідомості. Воно існує для пояснення воскресіння з мертвих, проте достовірних доказів цього явища у сучасній науці ще не існує. Також не можна не згадати про активний прогрес у питанні продовження життя. Генна інженерія йде вперед, вона є проривом у науках про життя, так як методологію клонування використовують для вирощування або відновлення окремих органів. До цієї проблеми звернено загальну увагу не тільки вчених та дослідників, а й громадськості у широкому сенсі. У цього відкриття є також супротивники, але є й ті, хто підтримує, вважає, що таким чином можна перетворити, поліпшити природу людини. Адже саме у такий спосіб можна досягти довгоживучого покоління з використанням технології заміни органів.

Людина, як біологічна індивідуальна істота, є смертною. Вона не є винятком з матеріальних, у тому числі біологічних, систем; як і все, що володіє буттям, рано чи пізно закінчує своє існування та переходить у небуття, так і життя закінчується процесом вмирання.

При розгляді проблеми смерті варто враховувати роль філософів-екзистенціалістів ХХ століття, таких як: Ж.-П. Сартра, А. Камю, К. Ясперса та

інших. На їхню думку, проблема смерті стає для людей актуальною у критичних ситуаціях. У таких ситуаціях людина може віддатися або руху до смерті (самогубства), або проявити волю до життя. Перед обличчям смерті людина може змінити свій світогляд повністю, звільнитися від непотрібних думок та незначних дрібниць, що обтяжують життя. Вона може почати інакше дивитись на себе та на навколишній світ. У цей момент, на їхню думку, люди здатні знайти себе, свою сутність та свободу [2]. Відбувається переоцінка цінностей, тобто цінності, які раніше мали велике значення, попросту втрачають його. Свобода, якої набуває людина, допомагає їй набутти програми на майбутнє, спланувати своє життя у подальшому. Таким чином, в екзистенційній філософії аналіз проблеми смерті набуває важливого значення при осягненні таємниць людиною, визначенні сенсу її життя.

Насамкінець слід зазначити, що існують релігійні та ідеалістичні вчення, які порівняно легко справляються з безсмертям людини. Ствердження, що душа помирає разом з тілом людини, стикаються з масою питань, що ставляться потім схвильованим людським суспільством. Усе приходить та йде, але у пам'яті залишаються ті події, ті предмети культури, які були створені людиною і в майбутньому стануть у нагоді її нащадкам [3].

У матеріалістичної філософії проблема безсмертя має власне рішення. Виходячи з того, що процес людського розвитку нерозривно пов'язаний з формуванням світу культури, що складається з матеріальних та духовних цінностей, безсмертя може бути забезпечено на основі визначеного їм внеску до загальнокультурного розвитку.

Література:

1. Кессиди Ф. Х. Сократ / Ф. Х. Кессиди. – СПб.: Алетея, 2001. – 352 с.
2. Сартр Жан-Поль. Смерть у душі / Жан-Поль Сартр; [пер. із франц. Л. Кононович]. — Київ : Вид-во Жупанського, 2016. – 448 с.
3. Платон. Крітон / Платон. Діалоги; [пер. із давньогрец. Й. Кобів, У. Головач]. – 2-ге вид. – Київ: Основи, 1999. – 395 с.

